

Printed by
V. Venkateswara Sastrulu of
V. Ramaswamy Sastrulu & Sons
at the 'Vavilla' Press
Madras.—1952.

శ్రీ రస్తు అంబరీషోపాఖ్యానము

టీకాతాత్పర్యసహితము

శ్లో. జ్ఞానానందమయం దేవం నిర్మల స్ఫటికాకృతిం,
ఆధారం సర్వవిద్యానాం హయగ్రీవ ముపాస్త హే.

అవతారిక. నవమస్కంధాదియందు శుకబ్రహ్మర్షి సూర్యవంశమును వర్ణించుచు నందుఁ జేరిన యంబరీషమహారాజు ప్రస్తావనతో బ్రాహ్మణకాప మునుగూడఁ జెడఁగొట్టెడి శక్తి యతనియందుఁ గలదని చెప్పెను. అది విని, పరీక్షిస్తామహారా జావిషయము వివరించిచెప్పునట్లు ప్రార్థించుఁగా శుకుఁ డంబ రీషునిశక్తి వివరించుటకుఁ బూర్వ ముట్టి శక్తికిఁ గారణమైన యతని భగవద్భక్తిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

శా. సప్తద్వీపవిశాలభూభరము దోస్త్యంభంబునం బూన్చి సం
ప్రాప్తశ్రీయుతుఁడై మహావిభవ సంపచ్చాతురిం గల్గెదు
ర్వాప్తిప్రిబోందక వైష్ణవార్చనలమేరంగాలముంబుచ్చుచుం
సుప్తిప్రిబోందక యొప్పెసద్గుణగరిష్ఠుం డంబరీషుండిలన్. 1

టీక. సత్ గుణ గరిష్ఠుండు = జ్ఞానము మొలగు మంచి గుణములచేత మిక్కిలి గొప్పవాఁడైన, అంబరీషుండు = అంబరీషమహారాజు; సప్త ... భరముకొ-సప్తద్వీప = ఏడు ద్వీపములుకలదై, విశాల = విరివియైన, భూ = భూమియొక్క, భరముకొ = (పరిపాలనా) భారమును, దోః స్త్యంభంబునకొ = (తన) భుజమునెడి కంబమునందు, పూన్చి = ధరించి, సంప్రాప్త శ్రీ యు'

తుండ్రై = మిక్కిలి విశేషముగా లభింపబడిన సంపదతోఁ గూడినవాండ్రై, మహా...చాతుర్విక్ - మహాత్ విభవ = (భోగ్యపదార్థములు, భోగసాధనమైన వస్తువులు, భోగయోగ్యస్థలములును ననెడి, గొప్ప విభవమును, సంపత్ చాతుర్విక్ = విశ్వర్యమును సంపాదించుదగిన సామర్థ్యమును, కల్లి = కలిసి యుండియు, దుర్వాప్తిక్ = (చెడు మార్గములందుఁ దనబుద్ధిని వ్యాపింపఁ జేయుట యనెడు) దుర్గుణమును, చెందక = పొందక, వైష్ణవ అర్చనలక్ - వైష్ణవ = విష్ణుమూర్తికిఁ జేసెడి, విష్ణుభక్తులకుఁ జేసెడి, అర్చనలక్ = పూజల యొక్క, మేరక్ = మర్యాదతో, కాలముక్ పుచ్చుచుక్ = కాలక్షేపము చేయుచు, సుప్తిక్ = (ముందుచెప్పిన సత్కార్యములందు) అజాగ్రత్తన, పొందక, ఇలక్ = భూలోకమున, ఒప్పెక్ = లోకవిలక్షణుండై ప్రకాశించెను.

తాత్పర్యము. వివేకము మొదలగు సద్గుణములుగల యంబరీషమహా రాజు సప్తదీపములతోఁగూడిన యాభూమినంతయు నేలుచు, గొప్పయైశ్వర్యమును దానికొదోడు భోగ్యభోగసాధన భోగసాధనము లనెడి మహావిభవమును వీనిని సంపాదించుదగిన చాతుర్వ్యమును గలిగియుండియు, నీ యైశ్వర్యమే స్థిరమనిభావించి యిందే మునిగి దుర్మార్గములందు వ్యాప్తి పెట్టక, మిక్కిలి వైరాగ్యముతోనుండెను. అంకటితోనే పర్యవసంపక శ్రీవిష్ణుమూర్తికిని, దద్భక్తులకును సత్కాగ్రత్తలేకమైనను లేక సదా పూజలు సలుపుచునే కాలము పుచ్చుచుండెను. ఇట్లుండుటచే నతఁడు లోకములాని వారివలె గాక విలక్షణుండై కన్పట్టుచుండెను.

జంబూ, ప్లక్ష, కుశ, క్రౌంచ, కాక, కల్పలి, పుష్కరము లని సప్తదీపములు.

అవ. అంబరీషుండు వైష్ణవార్చనలతోఁ గాలముపుచ్చిన సంగతిని వివరించి చెప్పుచున్నాఁడు —

సీ. చిత్తంబు మధురిపుశ్రీపాదములయంద
పలుకులు హరిగుణపతనమంద

కరములు విష్ణుమందిర మార్జనములంద
 శ్రవములు హరికథాశ్రవణమంద
 చూపులు గోవిందరూప వీక్షణమంద
 శిరము కేశవనమస్కృతులయంద
 పదము లీశ్వరగేహ పరిసర్పణములంద
 కామంబు చక్రికైంకర్యమంద
 తే. సంగ మచ్యుతుని గుణసంఘమంద
 పూణ మసుగాభిక్తాంఘ్రికమలమంద
 రసన తులసీదళములంద రతులు పుణ్య
 సంగతులయంద యారా జచంద్రమునకు.

2

టీ. ఆ రాజచంద్రమునకు = రాజశ్రేష్ఠుడైన యా యంబరీషుని
 యొక్క, చిత్తంబు = మనస్సు, మధు...పాదములయంద-మధురీపు = శ్రీ విష్ణు
 మూర్తియొక్క, శ్రీ = భక్తుల కాశ్రయింపదగినట్టి సౌలభ్యముతో వెలయు
 చున్న, పాదములయందు అ = చరణములందే (తగిలియుండును), పలు
 కులు = మాటలు, హరి గుణవతనమందు అ = (ఆశ్రితులపాపములను హరిం
 చెడి) శ్రీవిష్ణుమూర్తియొక్క సుగుణములను వర్ణించుటయందే (దృఢమై
 యుండును), కరములు = చేతులు, విష్ణుమందిర మార్జనములందు అ = విష్ణు
 మూర్తిదేవాలయమును శుద్ధిచేయుటయందే (ఉపయోగపడుచుండును), మార్జ
 నపదముచేత సమస్తకైంకర్యములును వివక్షితములే), శ్రవములు = చెవులు,
 హరికథాశ్రవణమందు అ = విష్ణుమూర్తిచరిత్రములను విఘటయందే (ఆశ
 పడుచుండును), చూపులు గోవింద రూపవీక్షణమందు అ = శ్రీవిష్ణుమూర్తి
 యొక్క దివ్యమంగళవిగ్రహమును దర్శనముచేసికొనుటయందే (స్థిరమైయుం
 డును), శిరము = తల, కేశవ నమస్కృతులందు అ = నకలదేవోత్తము
 డైన విష్ణుమూర్తిని నమస్కరించుటయందే, (ఉపయుక్తమై యుండును),
 పదములు = కాళ్లు, ఈశ్వర...ములంద - ఈశ్వరగేహ = సర్వేశ్వరుఁ డగు

శ్రీవిష్ణుమూర్తియొక్క మందిరములైన శ్రీరంగవేంకటాచలాది పుణ్యస్థలములకు, చరిత్రములందుఁ అ = పయనమైపోయి బ్రదక్షిణాదులు చేయుటయందే (ఆసక్తములై యుండును.) కామము = (పుష్పచందనతాంబూలాదులను ధరింపవలెననెడి) యాశ, చక్రికైంకర్యమందుఁ అ = (చక్రాయుధమును ధరించి యున్న) శ్రీమన్నారాయణుని నిమిత్తముగనే (కలుగుచుండును.), సంగము = సంబంధము, ఆచ్యుతుని గుణ సంఘచుందుఁ అ = కాశ్వతమైన శ్రీమన్నారాయణుని స్వాభావికములైన గుణసమూహములందే (ఉండును.), స్థానము = ముక్కు, ఆసుర...కమలమంద - ఆసుర ఆరి = రాక్షసవిరోధియైన శ్రీవిష్ణుమూర్తియందు, భక్త = భక్తిగల పుణ్యాత్ములయొక్క. అంఘ్రికమలమందుఁ అ = తామరపూవులవంటి పాదములయందే, (భక్తులపాదములు స్వభావముగ నువాసముగలవని భావము.) (వాసన చూచుచుండును.) రసన = నాలుక, తులసీదళములందుఁ అ = (శ్రీవిష్ణుపాదములందలి, తులసీదళములందే (ఆశకలిగి యుండెను.), రతులు = సౌఖ్యములు. పుణ్య సంగతులయందుఁ అ = పుణ్య పురుషులైన విష్ణుభక్తులతో వాసము చేయుటయందే (కలుగుచుండును).

తా. అంబరీషుడు తన సర్వావయవములును భగవంతుని నకల కైంకర్యములకు నుపయోగింపవచ్చుననియెంచి యట్లుచేయఁదొడఁగెను. అదెట్లనెనః శ్రీమన్నారాయణుని పాదపద్మములనే సదా తనమనస్సుతో ధ్యానించుచుండును. తనవాక్కున భగవంతునిగుణమునే సదాపఠించుచుండును. తనచేతులతో సదా విష్ణుదేవాలయకార్యములనే చేయుచుండును. తనచేవులతో సదా హరికథలనే వినుచుండును. తనకన్నులతో సదా సర్వేశ్వరుని దివ్యమంగళవిగ్రహములనే దర్శనము చేసికొనుచుండును. తనశరీరస్సనకు శ్రీమన్నారాయణుని పాదపందనమే పరమప్రయోజనమనియెంచి సదా యాకార్యమునే చేయుచుండును. తనకు కాల్గొండుటకు విష్ణుదేవాలయములను బ్రదక్షిణముచేయుటయే పరమ లాభమని యెంచి శ్రీరంగవేంకటాచలాదివిష్ణుక్షేత్రములకుఁ బోయి యందలివిష్ణుమందిరములకుఁ బ్రదక్షిణము చేయుచుండును. పుష్పచందనతాంబూలాదులను దాను స్వీకరించునపు డిది భగవత్ప్రీతికర్థమే చేయుచున్నానని.

యెంచుచుండును. తనబంధువులతో నేలాటిజోక్యము పెట్టుకొనక సదాభగవద్గుణములతోడనే కాలము పుచ్చుచుండును. తనముక్కుతో భగవద్భక్తులపాదములం దర్పించిన పుష్పముల నాఘ్రాణించుచుండును. భగవంతుని శ్రీపాదములందలి తులసీదళములనే సదా తన నాలుకతో నాస్వాదించుచుండును. భగవద్భక్తులైన పుణ్యపురుషులతో సదా సహవాసముచేయుచు నదియే పరమసుఖమని భావించునుగాని యిహలోకసుఖముల నెన్నఁదైనను దలంపడు. వ. మఱియు నమృతహివిభుండు.

3

టీ మహివిభుండు = ఆయంబరీషమహారాజు, మఱియు = ఇంకను.

సీ. ఘనవై భవంబునఁ గల్పవదూరుఁ డై
యజ్ఞేశు నీశు నబ్జాక్షుఁ గూర్చి
మొనసి వసిస్తాచి మునివల్లభులతోడ
తగిలి సరస్వతీ తటమునందు
మేధతో బహువాజిమేధంబు లొనరించి
గణుతింపరాని దక్షిణుల వెట్టి
సమలోష్ఠహేముఁ డై సర్వేశ్వరంబులు
హరి పరంబులు గాఁగ నవసేనేలి

ఆ. విష్ణుభక్తులందు విష్ణుపునంగుఁ గ
లంక మెడల మనసు లంకెవెట్టి
విహితరాజ్యవృత్తి విడువనివాఁడు నై
యతఁడు రాచతనసి యనఁగ నొప్పె.

4

టీ. కల్పవదూరుఁడై = పాపహేతువులై స్వలాభమునకుఁగాఁ జేసెడి కార్యములకు దూరముగఁ దొలఁగినవాఁడై, యజ్ఞేశుశుక్ = సమస్తయాగములకును నిర్వాహకుని, ఈశుక్ = సర్వేశ్వరుని, అబ్జాక్షుక్ = తామరపూవుల పంటినేత్రములుగల శ్రీవిష్ణుమూర్తినిఁగూర్చి, మొనసి = పూని, వసిష్ఠ... వల్లభుతోడఁ = వసిష్ఠమహర్షి మొదలగు ఋషిశిష్యులతోడ, తగిలి = కూడి, మేధ

తో = ఏ కార్యమునైనను మఱవనట్టి ధారణాసూచకమైనబుద్ధితో, ఘనవిభవంబున = గొప్పయైనశక్తియుతో, బహువాజీమేధంబులు = అనేకాశ్వమేధయోగములను, సరస్వతీతటమునందు = సరస్వతీనదియొడ్డున, ఒనరించి = చేసి, గణుతింపరానిదక్షిణలు = లెక్కపెట్టుటకుసాధ్యపడని భూరిదక్షిణలు, పెట్టి = ఇచ్చి (బ్రాహ్మణుల కని శేషము), సమలోష్ఠమేముండై = మట్టిపెళ్లయందును బంగారమందును సమబుద్ధికలవాడై, సర్వకర్తంబులు = (తానుజేసెడి) లౌకికవైదిక సర్వకార్యములను, హరివరంబులు గాంగ = భగవ దుద్దేశముతో నుండునట్లు, అవని = భూమిని, ఏలె = ఏలెను. ఆతడు = ఆయంబరీషుడు, విష్ణుభక్తులందు = పరమ భాగవతులయందును, విష్ణువునందును, కలంకము = కవలము, ఎడల = లేకుండునట్లు, మనసు, లొకపెట్టి = సంబంధపఱచి, విహితరాజ్యవృత్తి = (కాస్త్రములందు క్షత్రియునికి) విధించియున్న రాజ్యకార్యమును, విడువనివాడైన = వదలక, రాచతపసిఅనంగ = రాజుగానుండియు ఋషియై యున్నాడని జనులు చెప్పుకొనునట్లు, ఒప్పె = వెలయుచుండెను.

తా. అంబరీషుడు తన సమస్తేంద్రియములను భగవత్ప్రేమకార్యమునందే వినియోగించి తనలోభమున కని యొకకార్యమును జేయకుండుటంబట్టి యతని నొక్క పాపమును నంటకుండెను. మఱియు నతడు సర్వేశ్వరుండును బుడగీకాక్షుండైన శ్రీమన్నారాయణుండే సమస్తయోగములకు బరమోద్దేశ్యమని కాస్త్రములందు వినియుండుటచే నతనినిగూర్చి యప్పుడప్పుడు వసిష్ఠాది మహర్షులను జేర్చుకొని ముందువెనుక కార్యములను జక్కంగ నరయుచు దన విభవమునకు దగినట్లు అనేకాశ్వమేధయోగములను జేయుచుండును. అందనేక బ్రాహ్మణులకు సహమితముగా భూరిదక్షిణలు పంచిపెట్టుచుండును. ఇంతియకాక తాను చేయు సమస్తకార్యములకును హరిమే వరమోద్దేశ్యమని యొచి సమస్తలౌకికవైదికకార్యములను హరివరములుగానే చేయుచుండును. ఇట్లుండుటచే మట్టిపెళ్లను లోకువగా గాని బంగారు నెక్కువగాగాని యతడు తలచుటలేదు. కాన సర్వత్ర సమబుద్ధితోనే రాజ్యమేలుచుండెను. అట్టి రాజ్యమేలుటయు కాస్త్రమున విధించిన కార్యమును బరిత్యజింపరాదను

తలంపుతోనేగాని మమతతోఁ గాదు. మఱియు భగవంతునియందును భగవ
దృత్తలయందును నిష్కలపటమైన పరిపూర్ణభక్తితో నుండెను. జనులు దీనిం
గని యీరాజు రాజ్యమేలుచున్నను ఋషులనిష్ఠతో నున్నాఁడు గదా యని
పొగడుచుండిరి.

వ. వెండియు సమృహభాగవతుండ. 5

టీ. ఆమృహభాగవతుండు = మిక్కిలిభగవదృక్తిగలిగిన యా యంబ
రీఘండు, వెండియు = ఇంకను.

అవ. సర్వకర్మంబులు హరిఃకరంబులుగాఁగ నతఁడు చేసె ననుటను
నిందు వివరముగాఁ జెప్పచున్నాఁడు.—

క. హరియని సంభాషించును

హరియని దర్శించు నంటు నాఘ్రాణించుకొ

హరియని రుచిగొనఁదలంచును

హరి హరి ఘను నంబరీషు నలవియె పొగడన్. 6

టీ హరియని = హరియని (తలఁచి), సంభాషించును = మాటలాడును,
(హరియనితలఁచి), దర్శించుకొ = (వస్తువులను) చూచును, (హరియనితలఁచి)
అంటును = (వస్తువులను) తాఁకును, (హరియనితలఁచి) ఆఘ్రాణించుకొ =
వాసనచూచును, (హరియనితలఁచి) రుచిగొనకొ = 'చవి చూచుటకు, తలఁ
చును. ఘనుకొ = ఇట్లు సర్వకార్యములను హరిధ్యానముతోఁ జేయుచున్నం
తటి గొప్పవానిని, అంబరీషుకొ, పొగడకొ, అలవియె = సాధ్యమా (కాదు),
హరిహరి = ఆశ్చర్యము.

తా. అంబరీషుండు సంభాషణాది సమస్తకార్యములను హరియే తన
మూలమునఁ జేయుచుచున్నాఁడని యెంచి చేయుచుండును. మఱియు వాని
వలన లాభములు శ్రీ హరి శ్రీ లిక్తేయని యెంచుచుండును. కాన సీతని
మహత్వము నింత యని పొగడ నెవ్వరికిని వీలుకాకుండెను. శ్రీమన్నారాయ
ణుండు సర్వాంశర్యామి యని యంబరీషుఁ డెఱిగినవాఁడు గాన సంభాష
ణాది సర్వకార్యములను దా నెవ్వరితోఁ జేయుచున్నను శ్రీహరితోఁ జేయు

చున్నట్లే కలంచును; కాన నికని జ్ఞానాతిశయము పొగడ నెవ్వరికిని వీల కాదని తాత్పర్యాంతరముచు జెప్పవచ్చును.

వ. ఇట్లు పుణ్యచిత్తుండును నిశ్వరాయత్తుండు నై యల్లనల్లన రాజ్యంబు నేయుచున్న సమయంబున. 7

టీ. ఇట్లు = మూడు చెప్పినరీతిగా, పుణ్యచిత్తుండును = అహంకార మమకారములు లేక పుత్రమైన మనస్సు కలవాఁడును, ఈశ్వర ఆయత్తుండును = శ్రీమన్నారాయణునికి లోబడినవాఁడును. వి, అల్లనల్లన = తిన్న తిన్నగా, (అహంకార మమకారములు తరయింప మరల రానీయక మిక్కిలి జాగ్రత్తతో) రాజ్యంబు = రాజ్యపరిపాలనము, చేయుచున్న సమయంబున.

తా. అంబరీషుఁడు సర్వకార్యములనును దానె కర్త, తానె ఫలభోక్త యని యభిమానము వదలి యీశ్వరుఁడే సర్వమునకుఁ గర్త, భోక్తయనినొం దానెతనికి లోబడినవాఁడననినొం నెంచి, అహంకారమనుకారముల సంబంధము మరలఁ గలుగఁజేయక మిక్కిలి జాగ్రత్తతో రాజ్యపరిపాలనంబు చేయుచుండెను. అట్టిసమయమునందు.

ఆ. అతని కీహమానె హరులండు గరులండు

ధనములందుఁ గేలి వనములందుఁ

బుత్తులందు బాధుమిత్రులందును

బురమునందు నంతిపురమునఁ ద.

8

టీ. హరులందు = గుఱ్ఱములయందును, కరులందు = ఏనుగులందును, ధనములందును, కేలివనములందు = అటతోటలయందును, పుత్తులందును, బాధుమిత్రులందు = చుట్టాలయందును స్నేహితులయందును, పురమునందు = పట్టణముందును, అంతిపురమునందు = భార్యయందును, అతనికి = ఆయంబరీషునికి, ఈహ = ఆశ, మానెను.

తా. అంబరీషునికిఁ దననై న్యముమందుఁగాని, పట్టామందుఁగాని, ధనము నందుఁగాని, దారాపుత్రులందుఁగాని, క్రితలయందుఁగాని యాశ వదలి పోయెను.

అవ. అంబరీషః డిట్లు వై రాగ్యముతో హరిపరుడై యుండఁగా నీతని శత్రువుల నెవరు నిరసించుచుండి రనుటకుసమాధానము చెప్పుచున్నాఁడు.—

వ. అంతః కొంతకాలంబున కమ్మేదినీకాంతుండు సంసారంబు వలని తగులంబు విడిచి నిర్మలుండై యేకాంతంబున భక్తి పరవశుండై యుండ నారాచితపనికి భక్తవత్సలుం డగు పురుషోత్తముండు ప్రతిభటశిక్షణంబును నిజజనరక్షణం బును నిఖిల జగదవక్రం బగుచక్రంబిచ్చి చనియె నంత. 9

టీ అంతః = పిమ్మట, కొంతకాలంబునకుఁ = కొంతకాలము జరు గఁగా, అమేదినీకాంతుండు = ఆ యంబరీషమహారాజు, సంసారంబువలని తగులంబును = సంసారమునదలి యభిలాషను, విడిచి, నిర్మలుండై = కల్పము లేనివాడై, భక్తిపరవశుండై = విష్ణుభక్తిచే దేహము మఱచినవాడై, ఏకాంతంబునఁ = నిర్విప్రదేశమునందు, ఉండఁ = ఉండఁగా, భక్తగోకవత్సలుం డును = తనయందు భక్తిపసిన జనులపై వాత్సల్యము గలవాఁడు, అగు పురుషోత్తముండు = అగునట్టి శ్రీమన్నారాయణుండు, ప్రతిభటశిక్షణంబును = శత్రులగర్వ మణఁచునదియు, నిజజనరక్షణంబును = తనకు భక్తులైన జనులఁ గాపాడునదియు, నిఖిలజగల్ అవక్రంబును = సమస్త ప్రపంచమునందును వ్యర్థముకానిదియు, అగు చక్రంబును = అగునట్టి తనచక్రాయుధమును, ఆరాచితపనికిఁ = రాజుగానుండియు బుష్పియైయున్న యాయంబరీషనికి, ఇచ్చి, చనియెఁ = మరలిపోయెను (తనలోకమున కని శేషము.) అంతః = పిమ్మట.

తా. తన కిట్లుసంసారముపై నభిలాషవలలి కొంతకాలము కడచిన పిమ్మట నొకనాఁ డంబరీషఁ డేకాంతమునఁ గూర్చుండి నిర్మలహృదయ ముతో భగవద్భక్తిచేయుచు దేహము మఱచియుండెను. అపుడు శ్రీమన్నారాయణుం డతని భక్తికిమెచ్చి యధిక వాత్సల్యముగలవాడై శత్రులగర్వ మణఁచునదియు శివుల రక్షించునదియు నెచ్చటను దనకార్యములకు వ్యర్థ పఱచుకొనక సాధించుకొనునదియు నగు తన చక్రాయుధము నా భక్తుని కిచ్చి మరలఁపోయెను.

అవ. విష్ణుచక్రమంబరీషుని శత్రువును నిరసించిన విధమును జెప్పఁ దలంచి దాని ప్రస్తావనకై పూర్వకధనుండి ప్రారంభించి చెప్పుచున్నాఁడు. —

క. తనతోడి నీడకై వడి

ననురూపగుణాఢ్య యైనయాత్మ మహిషితో

జనవిభుఁడు ద్వాదశీప్రత

మొనరంగ హరిఁ గూర్చి చేసె నొకయేఁ డధిపా !

10

టీ. అధిపా = ఓ పరిక్షిన్నహారాజా ! (వినుము - అని శుకబ్రహ్మర్షి మాట) జనవిభుఁడు = అంబరీషమహారాజు, తనతోడి నీడకై వడికై = తనమె బడివదలకవచ్చెడి తననీడవలె, అనురూపగుణాఢ్య = తన గుణములకు సమాన మైన గుణములతో నిండినది, ఐన ఆత్మమహిషితోకై = ఐనట్టితనవట్టుపు రాణితో, ద్వాదశీప్రతము = ప్రతిద్వాదశినాడుచు జేసెడి పారణయనెడి ప్రతమును, ఒనరంగకై = చక్కఁగా; సాంగముగా, ఒకయేఁడు = ఒక సంవత్సరకాలము, హరిఁగూర్చి = శ్రీవిష్ణుమూర్తి నుద్దేశించి, చేసెను.

తా. అంబరీషమహారా జెంతగుణశాలియో యాయనభార్యయు నం తటి గుణవంశురాలు. ఎట్టికార్యములందుఁగాని యామె తనభర్తను నీడవలె ననుసరించియుండును. అట్టిభార్యతో నారా జొకప్పుడు ద్వాదశిపారణ యనునట్టి యొక ప్రతమును, శ్రీవిష్ణుమూర్తిప్రీత్యర్థమై సాంగముగా నొక సంవత్సరకాలము ప్రతిద్వాదశియుఁ జేయ నారంభించెను.

వ. ఇట్లు ప్రతింబునేసి యా ప్రతాంతంబునఁ గార్తికమాసంబున మూఁడురాత్రు లుపవసించి కాళిందీజలంబుల సున్నాతుండై మిథునంబున మహాభిషేకవిధానంబున విహితపరికరసంపన్నుండై హరి నభిషేకంబునేసి మనోహరంబు లైనగంధంబులు సమర్పించి యభినవామోదంబు లైన పుష్పంబులంబూజించి తదనంతరంబ.

11

టీ. ఇట్లు = క్రిందజెప్పినరీతిగా, ప్రతంబు = ద్వాదశి పారణాప్రతమును, చేసి, ఆ ప్రత అంతంబునకై = ఆ ప్రతము ముగియునపుడు, కార్తిక

మానంబున, (ఆరా జీవతమును గార్తికమాసమునఁ జేయప్రారంభించెనని దీనిచే నూచితము) మూఁడురాత్రులు = నవమి దశమి యేకాదశి లనెడి మూఁడుదినములు, ఉపవసించి = ఉపవాసముచేసి (వస్తుండి) (దశమినాటి రాత్రియు ద్వాదశిరాత్రియు నేకాదశి పూర్తిగను నుపవాసముచేయుటయే మూఁడురాత్రు లుపవసించుట యని మఱికిందఱు చెప్పదురు.) కాళిందీ జలంబులక్ = యమునానదీతీర్థములందు, సున్నాతుండై = శాస్త్రోక్తముగాఁ జక్కగా స్నానముచేసినవాడై. శుక్లపక్షద్వాదశినాఁడనిశేషము. విహిత పరికర సంపన్నుండై - విహిత = శాస్త్రమునందుఁ జెప్పబడిన, పరికర = (అభిషేకమునకుఁగావలసిన) వస్తువులతో, సంపన్నుండై = పూర్ణతనొందినవాడై, మహాభిషేకవిధానంబునక్ = సహస్రకలశాభిషేక ప్రకారముగా, మధువ నంబునక్ = మధువనమునందు (ఉండెడి), హరిక్ = శ్రీవిష్ణుమూర్తిని; అభిషేకంబునీసి, మనోహరంబులు = సువాసనచే మనస్సుచే నాకర్షించునవి, విసగంధంబులు = విఠటి శ్రీగంధములను; సమర్పించి, అభినవ ఆమోదంబులు = (ఆపుడే పూచియున్న వగుటచేత) క్రొత్తసువాసనగలవి. అయిన పుష్పంబు లక్ = అయినట్టి పుష్పములతో, పూజించి, తదనంతరంబు ఆ = ఆమెటనే.

తా. అంబరీషఁ డీవ్రతమును గార్తికమాస శుక్లపక్ష ద్వాదశినాఁడారంభించి యదిమొదలు నొకసంవత్సరకాల మురుపించి యావ్రతసమాప్తి కాలమున మరలఁ గార్తికమాసము రాఁగా నందు మూఁడుదినము లుపవాసము చేసి శుద్ధద్వాదశినాఁడు వేకువలేచి యమునానదికిఁ బోయి సమంత్రకముగా నందు స్నానముచేసి వస్త్రధారణాదు లొనరించి సహస్రకలశాభిషేకమునకుఁ గావలసిన వస్తువులను సిద్ధపఱచుకొని మధువనమునకుంబోయి యందున్న శ్రీవిష్ణుమూర్తికి యథావిధిగా సహస్రకలశాభిషేకముచేసి సువాసనగల శ్రీగంధమును సమర్పించి క్రొత్త పూవులుతెచ్చి చక్కగా నాస్వామిని పూజించెను. తోడనే.

శా. పాలేతై పఱవంగడగ్గఱుచులే బ్రాయంబులకా రూపముల్
మేలై ధూర్తలుగాక వెండిగొరిజల్ హేమోరుశృంగంబులుం.

గ్రాలంగ్రేపు యజ్ఞుశాకుచును రంగచ్ఛాయలైయున్న గుం
దాల న్యర్బుదపట్కమిచ్చెవిభుఁ డుద్యుద్వైదికశ్రేణికిన్.

టీ. పాలు = ధీరము, ఏతైషణపంగళ = ప్రవాహమై పోవుచుండగా,
డగ్గణుమణ్ = తమ దూడలయొద్దకుఁ బరువెత్తిపోవుచు, లేతప్రాయములకుఁ =
క్రొత్తయౌవనములచే, రూపముల్ = ఆకారములు, మేలై = మంచివై,
ధూర్తలుగాక = చెడ్డస్వభావము కలవిగాక; సాధువులై, వెండిగొరిజల్ =
వెండి కవచములతో నలంకరించియున్న డెక్కలును, హేమకరుశృంగం
ములు = బంగారు కొప్పెలు కట్టుచు వీనిచే నలంకరించియున్న పెద్దకొమ్మ
లును, క్రాంత = ప్రకాశించుగా, శ్రేపులయజ్ఞుఁడూడలమెడలు, శాకుచును,
రంగత్ ఛాయలై = తళతళలాడెడి శరీకాంతికలవై, ఉన్న మందఱిల =
ఉన్నట్టియొక మందయావులను, న్యర్బుదపట్కము = ఆఱున్యర్బుదముల సంఖ్య
గలవానిని, విభుఁడు = అంబరీషమహారాజు, ఉద్యుత్ వైదికశ్రేణికి = అచ్చటఁ
గనఁబడుచున్న వైదిక బ్రాహ్మణసమూహమునకు ఇచ్చెను.

తా. అంబరీషమహారాజు తల యావులమంద నచ్చటికి రప్పించెను.
అందొక్కొక్కయావును మిక్కిలి సాధువైనది. మిగులఁ జక్కనిది. తొలి
యాతది. కావునఁ దన పొదువునుండి పాలు తనంతటనే ప్రవాహమై పోవు
చుండఁగాఁ దన దూడయొద్దకుఁ బరువెత్తుచున్నది. అట్టి యావులకొమ్మలను
గొప్పెలు మొదలగు బంగారు సొమ్మలతోను, గిట్టలను వెండికడ్డితోదుపులను
మొదలగు సొమ్మలతోను నలంకరింపించి యట్టి యాఱున్యర్బుదముల యావు
లను వానిదూడలతో నచ్చటికి వచ్చిన ప్రతివైదిక బ్రాహ్మణునకును దానము
చేసెను.

క. వెక్కండ్రు విప్రవరులకు

గ్రక్కున సతిభక్తితోడఁ గడుపులు నిండన్

జొక్కపు టన్నుబిడి విభుఁ

దొక్కెడఁ బౌరణమునేయ నుద్యోగించెన్.

టీ. విభుఁడు = అంబరీషమహారాజు, పెక్కండు = అనేకులైన, విప్రవరులకు = బ్రాహ్మణోత్తములకు, అభిభక్తితోడ = మిక్కిలిభక్తితో, చొక్కము అన్నంబు = పరిశుద్ధమైన మన్నమును, కడుపులునిండ = చాల తృప్తియగునట్లు, గ్రక్కున = శీఘ్రముగా, ఇడి = పెట్టి (పిదప వారి యనుమతిసొంది), ఒక్కొడ = ఒక్కచోట; కూర్చుండి, పారణము సేయ = భుజించుటకు, ఉద్దోగించె = ప్రయత్నించెను.

తా. పిమ్మట నారాజు మిక్కిలి భక్తితో ననేకబ్రాహ్మణులకు జాలఁ దృప్తియగునట్లు శీఘ్రముగా మంచి భోజనము పెట్టించి వారు భుజించిన పిమ్మట వారియొద్ద నుత్తరవుచెంది తావొకచోఁ గూర్చుండి పారణముచేయఁ బ్రయత్నించెను.

వ. అయ్యవసరంబున

14

టీ. అయ్యవసరంబున = ఆరాజు భోజనమునకారంభించునయమునందు.

3. భాసుర నిగమపదోప

న్యాసుఁడు సుతపోవిలాసుఁ డనుపమయోగా

భ్యాసుఁడు రవిభాసు డుదు

ర్వాసుఁ డేతెంచె దన్నివాసంబునకున్.

15

టీ. భాసుర... ఉపన్యాసుఁడు - భాసుర = ప్రకాశించెడి = (మఱివక పేరము పేరము జ్ఞప్తికివచ్చెడి) నిగమపద = వేదములోని పదములను, ఉపన్యాసుఁడు = స్పష్టముఁజేప్పవాఁడును, సుతపో విలాసుఁడు = మంచి తపస్సుకీడగాఁగలవాఁడును (గొప్పతపస్సునైనను ననార్యానముగాఁ జేయు వాఁడును), అనుపమయోగ అభ్యాసుఁడు = సాటిలేకుండునట్లు యోగము నభ్యసించినవాఁడును (కనుకనే), రవిభాసుఁడు = సూర్యునివలె ప్రకాశించు వాఁడు, అగు దుర్వాసుఁడు. తత్ నివాసంబునకున్ = (ఆయంబరీషుండు) నివసించుచోటికి, ఏతెంచెను = పఱచెను.

తా. అంత మహాతపస్సంపన్నుఁడును, గొప్పయోగియును, దనబ్రహ్మ పర్వస్సుచే సూర్యునివలె వెలుంగుచున్న దుర్వాసుమహర్షి వేదములను గట్టిగాఁ

శిష్యుకొనుచు వచ్చి యంబరీషుడు పారణమునకై ప్రయత్నించునపు డచ్చటికి కలిగిగా వచ్చిచేరెను.

వ. వచ్చిన నమ్మునివరునకుఁ బ్రత్యుత్థానంబుసేసి కూర్చుండ గద్ది యయిడి పాదంబులు గడిగి పూజించి సేమంబరసి తనయింట నన్నంబు గుడువుమని నమస్కరించిన నమ్మహాత్ముడు సంత సించి భోజనంబునకు సంగీరించి నిర్తలంబులగు కాళిందీ జలంబులం బరమ ధ్యానంబు సేయుచుమునింగి లేచిరాక తడవు సేసిన ముహూర్తార్థావశిష్ట యగు ద్వాదశియందుఁ బారణ సేయవలయుటఁ జి తించి బ్రాహ్మణాతిక్రమణదోషంబునకు శంకించి విగ్వజ్జనంబుల రావించి వాసల నుద్దేశించి. 17

టీ వచ్చిన = రాగా, అమ్మనివరునకు = ఋషిశ్రేష్ఠుడైన యాదూర్వాసునికి, ప్రత్యుత్థానంబుసేసి = ఎదుర్కొనిపోయి (అతఁడు), కూర్చుండ = కూర్చుండుటకు, గద్దియ = ఆసనమును, ఇడి = వేసి, పాదం బులు గడిగిపూజించి, సేమంబురసి = (ఋషులకుఁ దగిన) తేమవృత్తాంతము విచారించి, తనయింట = అంబరీషుని యింటియందు, అన్నంబు, కుడువుము = భుజింపుము. అని నమస్కరించిన = నమస్కారముచేయఁగా, ఆమహాత్ముడు = గొప్పప్రభావముగల యాదూర్వాసుడు, సంతసించి = సంతోషపడి, భోజనమునకు = పారణచేయుటకు, అంగీకరించి = ఒప్పుకొని, నిర్తలంబు = కల్తవములేనిది, అగు కాళిందీజలంబుల = అగునట్టి యమునా నదీ తీర్థమునందు, పరమధ్యానంబు చేయుచు = పరమాత్మను ధ్యానించుచు, మునిగి = స్నానముచేసి, లేచిరాక, తడవుచేసిన = ఆలస్యముచేయఁగా, ముహూర్త అర్థావశిష్ట = ఒకగడియకాలము శేషించియున్నది, అగు ద్వాదశి యందు = అగునట్టి ద్వాదశి తిథిలో (రెండుగడియ లొకముహూర్తము- అందు నగమొకగడియ.) పారణచేయవలయుట = పారణసేయవలసివట్టు తటస్థించుటకు, చింతించి = ఆలోచించి, బ్రాహ్మణ అతిక్రమణదోషంబు నకు = బ్రాహ్మణునికి పెట్టకముందుగా భుజించుటవలని యపచారమునకు;

శంకించి = భయపడి, విద్వల్ జనంబులకు = అనేకవిద్వాంసులను, రావించి = రప్పించి, వారల నుద్దేశించి = ఆవిద్వాంసులను గూర్చి (ఇట్లనియె).

తా. అంబరీషు డట్లువచ్చిన దూర్వాసమహర్షి నెదుర్కొనిపోయిపిలుచుకొనివచ్చి బ్రహ్మజులకుందగిన యొక యాసనమునఁగూర్చుండఁబెట్టి యర్హుని పాద్యాచమనీయముల నిచ్చిపూజించి, మిత్రపన్ను చక్కఁగ నెఱవేఱుచున్నదా? మీయాగము నెఱవేఱుచున్నదా? యని వారిని గుశలప్రశ్నము లడిగి తనయింట నాఁడు పారణముచేయునట్లు నమస్కరించి ప్రార్థించెను. ఆమహర్షియు సంతోషముతో నట్లే యొప్పుకొని మాధ్యహ్నికానుష్ఠానమునకై యమునానదికిఁ బోయి యందు నీటిలోమునిగి వరమాత్మనిధ్యానించుచు మైమఱచి చాలసేపుదాఁక రాకుండెను. అప్పుడు ద్వాదశి యొకగడియమాత్రము మిలిగియుండెను. ఇంకను ఋషిరాలేదే! ఈశేషించియున్న ద్వాదశిగడియలో నైనను బారణ యగునా యని యపు డంబరీషుడు విచారపడి బ్రహ్మజుని మీఱి ముందుగాఁ బారణముచేసినచో మహాపచారము కలుగుననిభయపడుచు నేమియుఁ జేయఁదోఁపక గొప్పవిద్వాంసుల రప్పించి వారలతో నెట్లనియె.

క. ముని నీరుసొచ్చి వెడలఁడు

చనియెడు ద్వాదశియు నింతఁ జనకయె యీలో

నన పారణ సేయవలయు

వినిపించు డర్హధర్త విధమెట్టిదియో.

17

టీ. ముని=దూర్వాసమహర్షి, నీరుసొచ్చి=నీటిలోమునిగి, వెడలఁడు=లేచిరాడు, ద్వాదశియు = ద్వాదశిలిఖియు, చనియెడుకొ = గడచిపోవును. ఇంకకొ = ఈశేషించియున్న ద్వాదశిగడియయైనను, చనకయె=కడవకయే, ఈలోనకొ = ఈమధ్యకాలమునందె, పారణసేయవలయు=భోజనముచేయవలెను. అర్హధర్త విధము = ఇప్పటికిఁదగినదియు న్యాయమైనదియు నగువిధము, ఎట్టిదియో, వినిపించుడు = (నాకు) తెల్పుడు.

తా. ఓవిద్వాంసులారా! మనయింటఁ బారణమునకై నేనుబిలిచిన దూర్వాసమహర్షి స్నానార్థమైపోయి నీటిలోమునిగి యుండును లేవనేలేదు. ద్వాదశిగడియలన్నియు దాటిపోయినవి. ఈశేషించియున్న ద్వాదశిగడియ

అంబరీష—2

గడవక ముందైనను నాకు దప్పక పారణసేయవలయును. ఆయనరాకముచు పారణచేయుటయు దప్పకదా! ప్రకృత మెట్లునడచుకొన్నచో నావ్రతము భంగముకాదో, ఋషివిషయమై యపచారము సాధవించినో, అట్టి యుక్తమైన ధర్మమార్గమును నాకు జెప్పఁడు.

వ. అని పలుకు రాజునకు బుధజను లిట్లనిరి.

18

టీ. అని=కరీలిగా, పలుకురాజునకు=అడుగునట్టియంబరీషునికి, బుధజనులు=పండితులు, ఇట్లు=వైజేష్ణవోవురీలిగా, అనిరి=ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి.

ఆ. అతిథిపోయి రామినధిసయీద్వాదశి

పారణంబుమానఁ బాడిగాదు

కుడువకుంట గాదు కుడుచుటయును గాదు

సలిలభక్షణంబు సమృతంబు.

19

టీ. అధిప=ఓరాజా! అతిథి=భోజనమునకై పిలువఁబడినదూర్వాసుఁడు, పోయి=స్నానమునకై పోయి, రామిన్ = ఇంతసేపురాకుండుట మాత్రముననే, ఛాద్వాదశిపారణంబు = ద్వాదశిగడియలలో జేయఁదగిన యీ పారణము, మానన్=నదలుట, పాడిగాదు = యుక్తముకానేరదు. కుడువకుంట=పారణము చేయకుండుట, కాదు=కానేరదు. కుడుచుటయు = భోజనముచేయుటయును, కాదు. సలిలభక్షణంబు = నీరుపారణచేయుట, (కాననిదియే), సమృతంబు=ఇష్టమైనది.

తా. ఓరాజా! అతిథిరా లేదన్నంతమాత్రమునకే యీ పారణవ్రతమును నీవు చెడఁగొట్టుకొనుట యుక్తముగాదు. అందులకై నిన్ను ముందుగా భుజింపుమని చెప్పము. నీటితోఁ బారణముచేయుము. ఇది భోజనములొను జేరదు. ఉపవాసములొను జేరదు. కాన దీనిచే నీకతిథినిమీఱిన దోషముచు రాదు. నీవ్రతభంగముకాదు. ఇదియే మాకిప్పటికిం దోచినధర్మము.

వ. అని ధర్మసందేహంబు వాపిన నారాజురీత్రేష్ఠుండు మనంబున హరిం దలంచి నీరపారణంబుచేసి జలంబుల మునింగిన తపసిరాక కెదురుచూచుచున్న సమయంబున.

20

టీ. ధర్మసందేహము = ఎట్లుచేసినధర్మమగునో యచనట్టి తనసందేహమును, అని = ఈ క్రిందఁజెప్పినట్లు, వాపిన్ = తొలగింపఁగా, ఆరాజ్ఞి శ్రేష్ఠండు = ఆయంబరిఘండు, మఁంబునకొ = మనస్సునందు, హరికొ, తలంచి = ధ్యానముచేసి, (విద్వాంసులమాటమీఁద నేనుజేయు సీకార్యము గరియైనను దత్తైనను సీవే తమింపవలెనని శ్రీవిష్ణుమూర్తినిబ్రార్థించి) సీరపారణంబుచేసి = నీటినిద్రాగి, జలంబులకొ = యమునాతీర్థమునందు, మునిగిన తపసిరాకకుకొ = మునిగియున్న దూర్వాసుఁడువచ్చుటకు, ఎదురుచూచుచున్న సమయంబునకొ = కాచుకొనియున్న కాలమున.

తా. అనిచెప్పి విద్వాంసు లారాజు ధర్మసందేహమును దీర్చిరి. అంత రాజేంతటివారికైనను ధర్మసూక్ష్మము తెలియుట యసాధ్యముకానఁ దాను జేసెడి కార్యమొకప్పుడు తప్పెనచోఁ దన్నుతమించునట్లు శ్రీవిష్ణుమూర్తిని ధ్యానించి ప్రార్థించుచుఁ దనద్యాదశీపారణావ్రతమును నీటితోఁ బూర్తిచేసికొనెను. ఆపిట్లు నీటిలోమునిగియున్న దూర్వాసుఁ డెప్పుడువచ్చునా యని కాచుకొనియుండెను. అట్టిసమయంబున.

సీ. యమునలోఁ గృతకృత్యుఁడై వచ్చిరాజుచే

నేవితుం డై రాజుచేష్టితంబు

బుద్ధిలో నూహించి బొమముడిమొగముతో

నదరెడిమేనితోనా గ్రహించి

రెట్టించి యాకలి కొట్టుమిట్టాడంగ

నీసంపదున్నత్తు నీనృశంసు

నీదురహంకారు నిందఱు గంటరే

విష్ణుభక్తుఁడుగాఁడు వీడునన్నుఁ

తే. గుమవరమ్మని మునుముట్టఁగుడిచినాఁడు

ధర్మభంగంబుచేసి దుష్కర్ము డయ్యె

నయిన నిప్పుడచూపెద నన్నిదిశల

నేనుగోపింప మాన్చువాఁ డెవ్వఁడనుచు.

టీ. (వైవస్వతులూనిమునీంద్రుడను పదము నిచ్చట గర్తగాఁ దీసి కొనవలెను.) మునీంద్రుడు = దూర్వాసుడు, యమునలో = యమునానది యందు, కృతకృత్యుడై = తనయనుష్ఠానమును నెఱవేర్చుకొన్నవాడై, వచ్చి = (రాజునివసించుచోటికి)వచ్చి, రాజుచే = అంబరీషునిచే, నేవీతుండై = నమస్కరింపఁబడినవాడై, రాజుచేష్టితంబు = తానురాకముందే యంబరీషుడు నీటి పారణముచేయుటను, బుద్ధిలో డోహించి = బుద్ధియందాలోచించి తెలిసికొని, బాహముడిమొగముతో = (కోపముచే) వంకరలైన కనుబొమ్మలుగల మొగముతోను, అదరడిమేనితో = కంఠించుచున్న శరీరముతోను (కూడినవాడై), ఆగ్రహించి = కోపించి, ఆకలి, రెట్టించి = (కోపముచేత) అధికమై, కొట్టుమిట్టాడంగ = బాధింపఁగా, ఈ సంపత్ ఉన్నత్యై = విశ్వర్యముచేతమదించినవీనిని, ఈశ్వరంబు = ఈ క్రూరుని, ఈదురహంకారుని = (తానే గొప్పప్రభువని) యహంకారమునొందిన యాయంబరీషుని, ఇంద్రుడు = ఇచ్చటనున్నమీరందజును, కంటిరే = చూచితిరా! వీడు = అంబరీషుడు, విష్ణుధత్తుడు = శ్రీవిష్ణుమూర్తివై వాస్తవధర్మకలవాడు, కాడు = కానేరడు (ఏలయన), నన్ను = ఋషిశ్రేష్ఠుడైన నన్ను, కుడువ = భోజనముచేయుటకు, రమ్మని (పిలిచి), మునుముట్ట = నేను రాకనునుపే, కుడిచినాడు = (తాను) భోజనము చేసినాడు (కాబట్టి), ధర్మభంగంబుచేసి = ధర్మమార్గమును జేటిచి, దుష్కర్ముడు = పాపి, అయ్యో = అయినట్టికిని, ఇప్పుడ = ఈ నిమిషముననే, చూపెదను = నాశక్తిని గనఁబఱచెదను, నేను, కోపింపఁ, అన్నిదికల = నమస్తదిక్కులందును, ఎవ్వఁడు, మాన్పువాడు = నాకోపము నెదిరించి యణచువాడు, అనుచు = అని చెప్పుచు.

తా. అంత ననుష్ఠానమునకై పోయియున్న దూర్వాసుమహర్షి తన యనుష్ఠానములేర్పికొని యంబరీషుని నివాసమునకువచ్చి, తనకై కాచుకొనియున్న రాజు లేచి వచ్చి తన్ను నమస్కరింపఁగాఁ జూచి, యతఁడు తనకుముందుగా పారణముచేసినసంగతి నారాజునడతనుబట్టి యూహించి తెలిసికొని యతనివై మిక్కిలి కోపపడెను. అంత ఋషిమొగము చిటమటపడ నారం.

. శరీరము కంపమునొందినది. ఆశోపమునకాకలి మఱితయధికమైనది. ముట్టు మిక్కిలి యాగ్రహపడి యచ్చటనున్న జనులతో నారాజును ఓజనుకారా! యీరాజు తూరస్వభావుఁడు. తానే గొప్పసంపన్నుఁ గొప్పప్రభువనియు నహంకారపడుచున్నాఁడు. నేఁడు ద్వాదశి యని బారణకై పిలిచి నేచురాకమునుపే వీఁడు పారణ ముగించుకొన్నాఁడు. ద్వల నవమానించి యధర్మముచేసినవీఁడు మహాపాపియేకాని వాస్తవ స్థభక్తుఁడగునా? నాకుఁగోపమువచ్చెనేని యీశోకమందెవ్వరు గాని లేరు. అట్టి నాశక్తిని వీఁడు తెలిసికొనలేదు కాఁబోలు. కానీ, నా పి పీనిపాఁ రణంచెదను. అనిచెప్పెను.

పెటపెట బుద్ధుగీటుచును భీకరుడై కనుఁ గ్రేవనిప్పుకల్ పటపటరాలగండములుపొంగ మునీంద్రుఁడుహుంకరించు కొ, జటమొదలంటఁగాఁ బెటికి చక్కనదానన కృత్యనా యధో, త్కటవలమానహస్తయుతఁగా నొనరించి నయించె జ్జుపై.

22

టీ. మునీంద్రుఁడు = దూర్వాసుఁడు, పెటపెట = పెటపెటమని యునట్లు, పుద్ధుగీటుచును = పుద్ధుకొఱుకుచు, కనుఁగ్రేవ = కన్నుల పి, నిప్పుకల్ = నిప్పుకణములు, పటపటరాల = మిక్కిలియధిక బడుచుండఁగా (కన్నులకొనలెఱుపఱఁగా), గండములు = కణఁతలు, = ఊబ్బుచుండఁగా, భీకరుడై = భయంకరాకారముకలవాడై, యుచుకొ = హుమ్మనిశబ్దముచేయుచు, జటను = తలలోని యొకజడచు, ఁటఁగా = అడుగుచుండి, పెటికి = ఊడఁదీసి, దానకొ అ = అజడ కృత్యకొ = శోపరూపమైన యొకదేవతను, ఆయుధ...యుతఁగాకొ = భద్రముతో, ఉత్కటవలమాన = మిక్కిలి రెరుగుచున్న, హస్త = చేతితో, నకొ = కూడినదానినిగా, చక్కన = తోడనే, ఒనరించి = పుష్టించి, జ్జు, నయించె = పంపెను.

తా. తర్వాత దూర్వాసుఁడు మహాకోపముతోఁ గన్నులెఱ్ఱచేసికొని కణక లదరునట్లు చండ్లు పెటపెటఁ గొఱకుచు మహాభయంకరాకారుఁడై యుండి హుమ్మనియారాజును బెదరించెను. వెంటనే తనతలనుండియొకజడను మొదలంటఁబెఱికి చేతఁగ త్రిలిప్పుచున్న యొకకోపదేవతను సృజించి యతనిపైఁ బ్రేరేపించెను.

వ. అంతన్.

23

టీ. అంత = అటుపిమ్మట.

క. కాలానలనన్నిభద్రై

శూలాయుధహస్తయగుచు సుఱసుఱస్రక్క

నేలఁబదంబులఁద్రొక్కుచు

వాలి మహాకృత్య మనుజవల్లభుఁడేరెన్.

24

టీ. మహాకృత్య = గొప్పయారాకరముగలయాకోపదేవత, కాల అనిల నన్ని భద్రై = ప్రలయకాలమందలియన్నితో నమానమై, శూల ఆయుధహస్త ఆగుచు = త్రిశూలాయుధముచేతియందుఁ గలదియగుచు, నేలను = భూమిని, పదంబుల = అడుగులతో, సుఱసుఱస్రక్క = తల్లడిల్లనట్లు, ద్రొక్కుచు, వ్రాలి = విజృంభించివచ్చి, మనుజవల్లభుఁ = అంబరీషుని, చేరెను.

తా. అంత వఱియొకచేతఁ ద్రిశూలము పట్టుకొని భయంకరాకారయగునాకృత్య ప్రలయకాలాన్నివలె మిక్కిలి తీవ్రముగామండిపడి భూమితల్ల డిల్లినట్లు తనయడుగులతోఁ ద్రొక్కుచు విజృంభించి యారాజునొద్దకుఁ జొరికిచేరెను.

ఆ. ఆప్రకార మెఱింగి హరి విశ్వరూపుండు

వెఱ్ఱితపని నేయువేడబంబు

జక్కఁబెట్టుమనుచుఁ జక్రంబుఁబంచిన

వచ్చెనదియుఁ బ్రళయసహిష్ణుపగిది.

25

టీ. విశ్వరూపుండు = ప్రపంచమంతయుఁ దనయాకారముగాఁ గల వాడగు, హరి = శ్రీవిష్ణుమూర్తి, వెట్టితపసి = అవివేకియైన యాదూర్వా నుండు, ఆప్రకారము = అతీరున, చేయువేడబంబు = చేయునట్టివికారకార్య మును, ఎఱిగి = తెలిసికొని, చక్కబెట్టుము = అణఁచివేయుము. అనుచున్, చక్రమును = చక్రాయుధమును, పంచినన్ = ప్రయోగింపఁగా, అదియును = ఆచక్రాయుధమును, ప్రళయపహ్నిపగిదిన్ = ప్రలయకాలపునిప్పువలె (మండి పడుచు), పచ్చెను.

తా. శ్రీవిష్ణుమూర్తి ప్రపంచాకారుండు గాన నెచ్చట నేది జరిగినను నాయనకుఁ జక్కఁగఁ దెలియుచుండును. కాబట్టి దూర్వానుండట్లు వెట్టితన ముగాఁజేసిన యాదూర్వమును విష్ణుమూర్తి తెలిసికొని యతని యహంకార మునణఁచివేయునట్లు తనచక్రాయుధముతోఁ జెప్పిపంపెను. అదియుఁ బ్రలయ కాలాగ్నివలె మండిపడుచు నాదూర్వానునియొద్దకు వచ్చిచేరెను.

వ. వచ్చి మునిసేసిన కృత్యను దహించి తనవిసనక మునివెంటం బడిన మునియు మేరగుహసొచ్చిన నదియు నురగంబువెను కొనుదవానలంబుతెఱుగునఁ దోనచొచ్చి మఱియును. 26

టీ. వచ్చి (చక్రము కర్త), ముని = దూర్వానుండు, చేసినకృత్యను = సృష్టించినకొపదేవతను, దహించి = కాల్చి, తనవిసనక = (అంతటితోఁ)దృష్టి పడక, మునివెంటంబడినన్ = దూర్వానుని వెంటబడింపఁగా, మునియు = దూర్వా నుండును (పాటిపోయి), మేరుగుహన్ = మేరుపర్వతములోని యొకగుహను, చొచ్చునన్ = ప్రవేశింపఁగా, అదియును = ఆచక్రాయుధమును, తోన్ ఆ = ఆ ఋషివెంటయే, ఉరగంబును = పామును, వెనుకొను దవానలంబు తెఱుగునన్ = వెంటబడించుకాటుచిచ్చువలె, చొచ్చి = ప్రవేశించి, మఱి యును = ఇంకను.

తా. అట్లు వచ్చిన యాచక్రాయుధ మంబరీషునివై దూర్వానుండు సృజించి పంపినయాకృత్యనుగాల్చి వేసి, యంతటితోఁ దృప్తిపడక యా ఋషివైఁ బడి తఱిమెను. దానికి భయపడి ఋషియఁ బరుగెత్తిపోయి మేరు

వర్వతములోని యొకగుహలోఁ బ్రవేశించెను. అదియును వదలక సామును వెంబడించుకొచ్చిచ్చువలె నాతని దఱుముకొనిపోయి తాను నా గుహనుజొచ్చినది. దూర్వాసునికృత్యముయొక్కతీక్షణతకంటెను జక్రాయుధముయొక్క తీక్షణత యధికమని సూచించుటకై యురగంబు వెనుకొనుదవానలంబు వగిదినని యుపమానము చెప్పెను.

మ. భునిఁ దూఱఁ భువి దూఱునబ్ధిజౌరసబ్ధుల్ సొచ్చునుద్వేగియై
దివిఁ బ్రాశ్నవిఁ బ్రాశు దిక్కులకుఁ బోఁగీర్విధులంబోవుఁ జి
క్కి వెనుఁ గ్రూగినఁ గ్రుంగునిల్వనిలుచుం గ్రేడించుఁ గ్రేడించుకొ
క్కువడిందాపచు వెంటనంటి హరిచక్రంబన్యమిర్వక్రమై. 27

టీ. హరిచక్రంబు = శ్రీపిష్టుమూర్తిచక్రాయుధము. అన్యదుర్వక్రమై = ఇతరు లెవ్వరిచేతను సంతతమగుడియు వంకరగాఁ జేయుటకు సాధ్యపడనంత దృఢమైనవై (ఇతరుల కసాధ్యమైనవై), ఒక్కవడిక = మిక్కిలి వేగముతో, తాపచువెంటక = దూర్వాసుని వెంబడి, అంటి = తగిలి, భువికతూఱక = (దూర్వాసుడు) భూలోకములోఁ దూఱింపుడు, భువికతూఱక = భూలోకములోఁ బ్రవేశించుచు. అబ్ధి = సముద్రమందు, చొరక = ప్రవేశింపఁగా, అబ్ధుల్ చొచ్చుక = సముద్రములలోఁ బ్రవేశించును. ఉద్వేగియై = అధికవేగముకలవాడై, (భయముకలవాడై. యని కొందఱు.) దివికప్రాశక = ఆకాశమునఁ బ్రాశింపఁగా, దివిని ప్రాశుచు = ఆకాశమునఁ బోవుచు. దిక్కులకుకొ పోక = దిక్కుదిక్కులకుఁ బాఱిపోఁగా, దిక్ పీథులకొ పోవుకొ = దిక్కులందు వెంబడించి పోవును. చిక్కి = దగ్గఱఁ దగులుకొని, వెనక = శీఘ్రముగా, క్రుంగినకొ = వంగఁగా, క్రుంగుకొ = వంగును. నిల్వకొ = నిలుచుండఁగా, నిలుచుకొ = నిలువుననుండుచుఁ బైఁబడుచు. క్రేడింపకొ = తొలగఁగా, క్రేడించుకొ = (వాని వెంబడి) తొలగును.

తా. శత్రువుల కసాధ్యమైన యావిష్టుచక్రము భయపడి పాఱిపోవుచున్న యాదూర్వాసుని వెంబడించి మిక్కిలి వేగముగాఁ దఱుముచు నతఁడెచ్చటెచ్చటదూఱినను నచ్చటనంతఁ దూఱి యతనిని మిక్కిలి చిక్కుపెట్టెను.

శా. ఏలోకంబునకైన వెంటబడి తో నేతెంచుచక్రానల
జ్వాలల్ మానుపువారు లేమి జని దేవజ్యేష్ఠులోకేశువాఁ
డాలోకించి విధాత విశ్వజననవ్యాపారపారీణరే
ఖాలీలేక్షణ చూడవే కరుణాఁ జక్రంబు నివారింపవే. 28

టీ. ఏలోకంబునకైన = ఏలాటిలోకమునకుఁ గాని, వెంటబడి =
వెంటడించి, తో = కూడ, ఏతెంచు చక్ర అనల జ్వాలల్ = పచ్చుచున్న
నిప్పువంటి చక్రాయుధముయొక్క మంటలను, మానుపువారు = అణఁచువారు,
లేమి = లేకుండుటచేత, వాడు = దూర్వాసుడు, చని = (బ్రహ్మలోకము
నకుఁ)బోయి, లోక ఈశుక్ = సమస్తలోకమునకును బ్రభువైనవానిని, దేవ
జ్యేష్ఠుక్ = దేవతలలోఁ బెద్దయైన బ్రహ్మదేవుని, ఆలోకించి = చూచి, విశ్వ
... ఈక్షణ-విశ్వ = ప్రపంచమును, జనన = సృష్టిచేయుట యనెడి, వ్యాపార =
కార్యమునందలి, పారీణరేఖా = పాండిత్యమే, లీల = క్రీడగాఁ గలిగిన, ఈక్షణ =
కటాక్షముకలవాఁడా!, విధాత = బ్రహ్మదేవుఁడా! (ననుక్) కరుణా =
దయతో, చూడవే = కటాక్షింపవయ్యా! చక్రంబుక్, నివారింపవే = తొలఁ
గింపయ్యా.

తా. దూర్వాసుఁ డెచ్చటికిఁ బోయినను జక్రాయుధ మాతని వెంట
నంటి నిప్పులు గ్రమ్ముచు దణుముచుండెనే గాని, దానిని దొలఁగించి యతనిని
గాపాడు వా రెవ్వరును లేరైరి. అంత నతఁ డాలోచించి సత్యలోకమునకుఁ
బోయి బ్రహ్మదేవునిఁజూచి, యా బ్రహ్మ! నీవు కొంచెము లీలతోఁ గటాక్షించి
నంతనే సమస్తప్రపంచసృష్టియు నగును. అంతటిసామర్థ్యముగల నీవు నన్నుఁ
గరుణతోఁ గటాక్షించి యీతఱుముకొని పచ్చుచున్న చక్రాయుధమును
దొలఁగించి నా ప్రాణములు రక్షింపవయ్యా యని ప్రార్థించెను.

వ. అనిన బ్రహ్మ యిట్లనియె.

29

టీ. అనినక్ = ఇట్లు దూర్వాసుడు ప్రార్థింపఁగా, బ్రహ్మ, ఇట్లు =
చెప్పఁబోవురీతిగా, అనియెక్.

అవ. భగవంతుడు తనలీలార్థమై నన్ను సృజించి నాకు సర్వలోకాభివృద్ధి నిచ్చి యన్నాడు. అతని కిట్లు పరశంతుడనైయున్న నే నతని చక్రాయుధమును దొలగింపలేనని బ్రహ్మ చెప్పుచున్నాడు.—

మ. కరమర్థిక ద్విపగార్థ సంజ్ఞ గలయీ కాలంబుఁగాలాత్ముడై
సారిదిక్ నిండఁగఁజేసిలోకములునాచోటుకవిభుండెవ్వఁడో
పరిపూర్తిగనుఁగ్రేవఁ గెంపుఁగొలుపక భస్మంబులై పోవునా
హరిచక్రనలకీలకన్యఁ డొకరుం డడ్డఁబు గా నేర్చునే. 30

టీ. విభుండు = జగదీశ్వరుడైన, ఎవ్వఁడు = ఏవిష్ణుమూర్తి, కాలాత్ముడై = కాలస్వరూపుడై (కాలమునకునంతర్యామియై), కరము=మిక్కిలి, అర్థిక=పేడుకతో, ద్విపగార్థసంజ్ఞ = ద్విపగార్థమునెడిపేరు, కలయీ కాలంబును = కలిగిన యీ ప్రపంచముండెడి కాలమును, సారిదిక్ = క్రమముగా, నిండఁగఁజేసి=నిండించి, కనుఁగ్రేవక్ = (తన) కన్నుల కొనలను, కెంపు=ఎఱ్ఱని కాంతిని, కొలుపక్ = కొనునట్లుచేయఁగా (లోకముపై గొంచెము కోపపడి చూడఁగా), నాచోటు=నేనుండెడి సత్యలోకమును, లోకములు = ఇతరలోకములును, పరిపూర్తిక్ = అంతయును, భస్మంబులై పోవును = బూడిదయై పోవునో, ఆ హరి ..కీలకుక్ - ఆ హరి చక్ర = ఆవిష్ణుమూర్తి చక్రాయుధమునెడి, ఆనల=నిప్పుయొక్క, కీలకుక్ = మాటకు, అన్యఁడొకరుండు=ఇతరుడొక్కఁడైనను, అడ్డంబుగా నేర్చునే = ఆటంకపడనగునా, (కానేరడు.)

తా. శ్రీవిష్ణుమూర్తి కాలస్వరూపుడై యుండి నా జన్మముమొదలు నాయాయ మొలమంతయుఁ బూర్తియగువఱకు నీలోకసృష్టియనెడి లీల ననుభవించుచుండి యీ కాలము పూర్తి కానిచ్చి సమస్తలోకములను గొంచెము కోపదృష్టితోఁ జూచును. అంత నా యున్న సత్యలోకమును నితరలోకములును భస్మమై పోవును. ఇట్లు మా జననమరణములు శ్రీవిష్ణుమూర్తి యాజ్ఞాను సారమై జరుగుచుండఁగా నతని చక్రాయుధమును మే మెట్లు తొలగింపఁగలుగుదుము.

(బ్రహ్మయొక్క జీవితకాలము బ్రహ్మకాలమానప్రకారము నూజేండ్లు. అదంతయుఁజేరి పరార్థమనఁబడును. అందు మొదటి యేఁబదియేండ్లు మొదటి పరార్థమనఁబడును. రెండవయేఁబది రెండవపరార్థమనఁబడును. (ఆట్టి రెండు విధములగు పరార్థములును నిటఁ దెలియనది.)

అవ. “అన్యఁడొకరుం డడ్డంబుగా నేర్పునే” యనుదానిని వివరించి చెప్పచున్నాఁడు.—

ఆ. ఏను భవుఁడు దత్తుఁ డింద్రాదులును బ్రజా
పతులుభృగుఁడు భూతపతులశిరము
లందుఁదాల్తు మతనియాజ్ఞ జగద్ధితం
బంచుభూరికార్య మతుల మగుచు.

31

టీ. ఏను = బ్రహ్మ, భవుఁడు = శివుఁడు, దత్తుఁడు = దక్షప్రజాపతి, భృగుఁడు = భృగుమహర్షి, ప్రజాపతులు = దక్షభృగులు దప్పదక్కినయువ ప్రజాపతులును, ఇంద్రాదులును=ఇంద్రుఁడు మొదలగు దిక్పాలురును, భూత పతులును = పదునొకండుగురు రుద్రులును (మేమందఱమునుజేరి), జగద్ధితం బంచుక్ = లోకములకన్నిటికిని మేలని, భూరి కార్య మలంకము అగుచుక్ = గొప్పకార్యములను జేయఁదలంచినవారమై, అతనియాజ్ఞక్ = ఆశ్రీవిష్ణుమూర్తి యుత్తరువును, శిరములందుక్ తాల్తుము = శిరసావహింతుము.

తా. బ్రహ్మలలో బెద్దనగు నేనును, ఉపబ్రహ్మలని నాకుసహాయులు గానున్న దక్షాదులును, ఇంద్రాదిదిక్పతులును, శివుఁడును, ఆయనకు సహాయు లగుపదునొకండుగురు రుద్రులును ననుమేమందఱమును గూడి శ్రీవిష్ణుమూర్తి యాజ్ఞను శిరసావహించి యదియే లోకములకెల్ల శుభప్రదమని యెంచి తదను సారముగనే సమస్తకార్యములను జేయుచున్నారము.

వ. కావున సుదర్శననివారణంబునకు నోపనని విరించి పలికిన దుర్వాసుండు కైలాసంబునకుం జనుచెంచి శర్వునాలోకించి చక్రిచక్రానుసారంబు తెఱంగెఱింగించిన నచ్చుహదేవుం డిట్లనియె.

32

టీ. కావునక, నుదర్శననివారణంబునకుం = చక్రాయుధమును దొలగించుటకు, ఓపకు = శక్తుడనుగాను, అని, విరించి = బ్రహ్మ, పలికినక = చెప్పగా, దుర్వాసుండు, కైలాసమునకుక = కైలాసపర్వతమునకు, చనుదెంచి=పోయి, శర్వుక = ఈశ్వరుని, ఆహాకించి = చూచి, చక్రిచక్ర అనుసారంబు తెలుగు = శ్రీ విష్ణుమూర్తి చక్రాయుధము తన్ను వెంబడించి తఱుముకొనివచ్చెడివిధముయ. ఎఱిగించినక = తెలుపుకొనగా, ఆ మహాదేవుండు = ఆ పరమశివుడు, ఇట్లు = చెప్పబోవురీతిగా, అనియె.

తా. చక్రాయుధమును దొలగించు దనకు జేతగాదని బ్రహ్మచెప్పిన మీదట దుర్వాసుండు కైలాసమున నీశ్వరుని సన్నిధానమునకుంబోయి తన్ను విష్ణుచక్రమీధను తఱుముకొని వచ్చుచున్న విధమునంతయు జెప్పెను. అది విని పరమేశ్వరుండు దుర్వాసునితో నిట్లనెను.

అవ. చక్రాయుధమును దొలగించు దనకు శక్తిలేదని శివుండు చెప్పడటచి, బ్రహ్మదలైన తామెల్లరును శ్రీ విష్ణుమూర్తివల్ల పుట్టి యతని సకల్యాచసారముగ నే నశించుచుందుమనియు, నతని మాయలోబడియున్నారమనియు జెప్పుచున్నాడు.—

సీ. వినవల్యుత్తండ్రి యేవిశ్వేశ్వరునియందుఁ

జతురాస్యజీవకోశములు పెక్కు -

వేలసంఖ్యలుగూడి వేళతోనిబ్బంగి

నగుచుండు జనుచుండు నదియుంగాక

యెచ్చానిచే భ్రాంతి నేమందుచున్నార

మేను దేవలుండు సురేంద్రసుతుండు

సారమడజాండు సనత్కుమారుండుధర్ము

డాకపిలుండు మరీచ్యాదులఖల

అ నిర్జరులును సిద్ధ నివహ మెవ్వనిమాయ

యెఱుంగలేము మూల మిట్టి దనుచు

నట్టినిఖలనాథు నాయుధశ్రేష్ఠంబుఁ

దొలంగఁజేయమాకు దుర్లభంబు.

33

టీ. తండ్రి = పూజ్యుడైన యోదూర్వాసుఁడా! (నావలకులను) వివరము. ఏ విశ్వేశ్వరునియందుకొ = నమస్తప్రపంచమునకును నీశ్వరుఁడైన యే విష్ణుమూర్తియందు, పెక్కువేలసంఖ్యలు = అనేకసహస్ర సంఖ్యలు గలవియైన, చతురాస్య జీవకోశములు - చతురాస్య = బ్రహ్మదేవుని యధీనములైయున్న, జీవకోశములు = ప్రాణులుండచోటగు బ్రహ్మాండములు, వేళతోఁగూడి = సృష్టికాలముతో నొకటిగాఁజేరి, ఈ భంగికొ = ఈవిధమున, అగుచు నుండును = కలుగుచుండును. వేళతోఁగూడి = ప్రళయకాలమున నొకటిగాఁజేరి, చనుచుండుకొ = నశించుచుండును. అదియఁగాక = అంతమాత్రమేగాక, ఏము = నేను బ్రహ్మమొదలగువారము, ఎవ్వనిచేకొ = ఏవిష్ణుమూర్తిసంకల్పించు సారముగా (ఈ బ్రహ్మాండములందు) భ్రాంతిని, అందుచున్నారము = (పురుగులవలె నిటునటు) తిరుగులాడుచున్నారము. ఏయ = నేను, దేవలుఁడు = దేవలబుష్టి, ఆసురేంద్రుఁడు = ప్రహ్లాదుఁడు, నారదుఁడు, అజుఁడు = బ్రహ్మ, సనత్కుమారుఁడు, ధర్మఁడు = యమధర్మరాజు, ఆ కపిలుఁడు = లోక ప్రసిద్ధుడైన కపిలమహర్షి, మరీచి ఆదులు = మరీచిమహర్షి మొదలగువారు, అఖిలసిద్ధులును = నమస్తదేవతలును, సిద్ధనివహము = సిద్ధులసమూహము, ఎవ్వనిమాయను = ఏ శ్రీవిష్ణుమూర్తిమాయను, మూలము ఇట్టిది అనుచుకొ = దీనికిఁ గారణమిదియనుచు, ఎఱుంగలేము. అట్టి...శ్రేష్ఠంబుకొ = నమస్తప్రపంచములకును బ్రభువులైన యావిష్ణుమూర్తియొక్క యాయుధశ్రేష్ఠమైనచక్రమును, తొలంగఁజేయకొ = తొలంగించుట, మాకు, దుర్లభంబు = అసాధ్యము.

తా. ఓదూర్వాసుఁడా! నేనొక్కమాటఁ జెప్పెదను. మిగుల జాగ్రత్తతో వినుము. నేను గావంటిజీవములును జేరిన యీ బ్రహ్మాండము మన బ్రహ్మదేవునివశమున నున్నదిగదా! ఇట్టి బ్రహ్మాండములు వేలకొందరికలవు. అవి వాని వానికని యేర్పడిన బ్రహ్మలకు స్వాధీనములై యుండును. సృష్టికాలమురాఁగానే యవియు నావిష్ణుమూర్తియందుండి యొక్కటేతూరి కలుగుచున్నవి. అట్లే

సంహారకాలమున నవియన్నియు నొక్కటేతూరి యతనియందు లయమగు చున్నవి. కాన, నశఁడు చిదచిచ్ఛరీరకుఁడు. అంతియకాక మేమందఱును నతని యాజ్ఞాప్రకార మీబ్రహ్మాండమునందుఁ బురుగులవలె నిటునటు దిరుగుచున్నారము. మేమందఱు మతనిమాయలోఁబడి మునిగి యామాయకు మూలమేమిరాయని యాలోచించియుఁ జెలియలేకున్నారము.

వ. మునీంద్రా సీవు నమృతహత్తుని శరణంబువేడుము. అతండు మేలుచేయఁ గలవాఁడని పలికిన నీశ్వరునివలన నిరాశుండై దుర్వాసుండు వైకుంఠనగరంబునకుం జని. 34

టీ. ముని ఇంద్రా = ఓసూర్యునమహర్షీ ! సీవును, అమృతహత్తుని = (వరమదయాశువు, ఆశ్రితరక్షకుఁడునిత్యాది) మహత్త్వముగల యాశ్రీవిష్ణుమూర్తిగనీ, శరణంబు = రక్షకునిఁగా, వేడుము = ప్రార్థింపుము. అతండు = అవిష్ణుమూర్తి, (నీకు) మేలుచేయఁగలవాఁడు = సుఖముచుగలిగింపఁగలఁడు, అనిపలికినకొ, దుర్వాసుండు, ఈశ్వరునివలనకొ = శివునియొద్ద, నిరాశుండై = రక్షించుననెడి యాశను వదలినవాడై, వైకుంఠనగరంబునకుకొ = బ్రహ్మాండములోని కార్యవైకుంఠమనెడిపట్టణమునకు, చని = పోయి. (వైవర్ధముతోఁ జేరియన్వయము.)

తా. సమస్తకల్యాణగుణములుగల శ్రీవిష్ణుమూర్తిని శరణొందితివేని నీ కీచక్రయుధబాధలొలంగునని శివుఁడు చెప్పఁగా విని దుర్వాసుఁడు రుద్రుఁడీబాధను దొలగించుగదా యనెడి యాశనువదలుకొని యచ్చటినుండి బయలుదేలి కార్యవైకుంఠమునకుఁ బోయెను.

శా. ఆవైకుంఠములోని భర్తమణిసౌధాగ్రంబు పై లచ్చి దాఁగ్రేవకమెల్లన నర్తభాషణములం గ్రీడింపఁబుణ్యుక్ హరికదేవాధీశ్వరుఁ గాంచి యోవరద యోదేవేశ యోభక్తరక్షోవిద్యాపరతంత్రమానుపగదే చక్రానలజ్వాలలన్. 35

టీ. ఆవైకుంఠ...వైకొ - ఆవైకుంఠములోని = ఆవైకుంఠనగరమందలి, భర్త మణి సౌధ అగ్రంబువైకొ = బంగారుతోను రత్నములతోను గట్టఁబడిన

యింటి మేడవైన, లచ్చి = శ్రీమహాలక్ష్మీదేవి, తాను, మెల్లన = మృదువుగా,
 నర్తభాషణములకే = భావగర్భితములైన మాటలతో, క్రేవక = శ్రీవిష్ణుమూర్తి
 ప్రక్కన, శ్రీడింపక = పేడుకగానుండగా, దేవాధీశ్వరుకే = బ్రహ్మరుద్రాది
 సమస్తదేవతలకును బ్రభువైనవానిని, పుణ్యం = ఆశ్రీతులనుబనిత్రపఱచు
 వానిని, హరికే = ఆశ్రీతులపాపములను హరించునట్టి శ్రీవిష్ణుమూర్తిని, కాంచి =
 చూచి, ఓదేశ = బ్రహ్మరుద్రాదినమస్తదేవతలకును బ్రభువైనవాడా! భక్తరక్షా
 విద్యాపరతంత్ర = ఆశ్రీతులనురక్షించుట యనువిద్యకు బరాధీనమైనవాడా!
 ఓ వరద = ఆశ్రీతులకు వలసిన వరములనిచ్చునట్టి యోశ్రీమన్నారాయణా!
 చక్రాలజ్ఞాలకే = చక్రాయుధమునెడి యగ్నియొక్క మంటలకు, మానుప
 గదే = తొలగింపవయ్యా.

తా. వైకుంఠమునందు రత్నములతోను బంగారముతోను గట్టబడి వెల
 యుచున్న యొకగృహంబును గాంచి దూర్వాను డామెడవై కెక్కిచూచెను.
 అందు శ్రీమహాలక్ష్మీదేవి శ్రీవిష్ణుమూర్తిప్రక్కనుండి యాశ్రీతరక్షణమును
 గూర్చి నర్తోక్తులు మాటలాడుచు సంతోషపఱచుచున్నది. ఆమాటల కలరి సకల
 దేవోత్తముడైన శ్రీమన్నారాయణమూర్తియు నాశ్రీతులపాపములను దీర్చి
 వారలను పరిశుద్ధులంజేయు దీక్షతో వెలయుచున్నారు. అట్టి సమయంబును
 గాంచి వారియెదుట నిలిచి దూర్వాను డిట్లు మొఱపెట్టుకొనెను. ఓస్వామి!
 నీవు బ్రహ్మాదిసకలదేవతలకును నీశ్వరుండవు. తమవల్లఁగాదని వారు విడిచినవాని
 నెల్ల నెఱవేర్చికాపాడువాడవు నీవే. ఆశ్రీతులకష్టములను దొలగించి వారి
 శోరికల నీడేర్చుటయే నీకు సదాకార్యము. అదితప్ప నీకు వేఱుకార్యము లేదు.
 నేను నీ పాదముల నాశ్రయించితిని. నీ చక్రాయుధమువలని బాధను దొల
 గించి నన్ను రక్షింపవయ్యా.

అవ. తనకు జక్రాయుధమువలని బాధ కలిగినందులకుఁ గారణము మనవి
 చేసికొనుచు నిట్టి వాకప్తమును దీర్చి నన్ను గాపాడ వలంబది నీవే యని

నూచింప నెంచి శ్రీవిష్ణుమూర్తి నామధేయమునకుం గల మహిమను బొగడుచున్నాఁడు—

ఉ. నీమహిమార్హ వంబు మది నిక్కముగా నెఱుంగలేకనీ
ప్రేమకువచ్చుదాసులకుఁ గ్రించు దనంబున నెగ్గు సేసితిక
నామఱపుకొనహింపు మట నారకుడైన మనంబులోభవ
న్నామము చింతసేసిన ననంతసుఖస్థితి నొందకుండునే. 36

టీ. నీమహిమ అర్హవంబును = నమద్రమువలె నపారమైన నీప్రభావమును, మదికొ = మనస్సునందు, నిక్కముగాకొ = వాస్తవముగా, ఎఱుంగలేక = తెలిసికొనలేక (మఱచి), నీప్రేమకువచ్చుదాసులకుకొ = నీప్రీతిపాత్రులైన నీభక్తులకు, (అంబరీషునికి గౌరవార్థమై బహువచనము) క్రించుదనంబునకొ = సీచన్వభావముచేత, ఎగ్గు = కీడు, చేసితిని, నామఱపుకొ = నాయజ్ఞానము వలనీ నేరమును, నహింపుము = తమింపుము (నాయపరాధమును తమించుట సీతుయుక్తమే. ఏలయన, అటకొ = ప్రసిద్ధమైన నరకమునందు, నారకుడైనను = నరకబాధ ననుభవించువాడైనను, మనంబులోకొ = తనమనస్సులో, భవన్నామముకొ = నీనామధేయమును, చింతచేసినకొ = (తనకష్టములను దొలగించునట్టిదని) ధ్యానించినయెడల, అనంతసుఖస్థితికొ = స్థిరమైన సుఖదశను, ఒందకుండునే = పొందకుండునా, (కష్టకపొందును.)

తా. ఓస్వామి! నీమహత్త్వముపెద్దనమద్రమువలె నపారమైనది. నేను మిక్కిలి హీనుఁడనుగాన దాని వాస్తవమును తెలిసికొనలేక నీకత్యంతప్రియ భక్తుడైన యంబరీషమహారాజును నాసీచబుద్ధికే దగిన ట్లవమానపఱచి యతనికిఁ గీడుచేసితిని. అట్లుచేయుటవలనఁ దప్పనాదే! నేనుదెలియక చేసినతప్పు మన్నింపవచ్చు! సాధ్యకడదని నన్నుఁ ద్రోసిపుచ్చవచ్చు! ఒకఁడు నరకములోఁబడి యట్లాడుచున్నను దనకష్టములు తొలంగుటకై నీనామధేయమును స్మరించెనేని వాని కాకష్టము తొలంగుటయేకాక స్థిరమైన

సౌఖ్యముకూడ లభించునుగదయ్యా! నీనామధేయమునకే యింతమహత్త్వమున్నప్పుడు నీమహత్త్వమును గూర్చి చెప్పవలెనా? కాన నన్ను దప్పక కాపాడవలెను.

వ. అనిపలికి పాదములములకు మ్రొక్కి లేవకయున్న దూర్వా
సునిం గని మారి యిట్లనియె 37

టీ. అని పలికి = ఇట్లుప్రార్థించి, పాదకమలంబులకు = తామః పూవులవలె నందములై యున్న శ్రీవిష్ణుమూర్తి పాదములకు, మ్రొక్కి = నమస్కరించి, లేవకయున్నదూర్వాసుక = లేవక యట్టేపడియున్న దూర్వాసుని, మారి = శ్రీవిష్ణుమూర్తి, కని = చూచి, ఇట్లనియె.

తా. దూర్వాసుఁ డిట్లు తనప్రార్థనను విన్నవించుకొనుచు శ్రీవిష్ణుమూర్తి పాదపద్మములకు సాష్టాంగముగా మ్రొక్కి తన్నుఁ గాపాడునంతనఱుకు లేచుట లేదని యట్లే పడియుండెను. అంత వానింగని శ్రీవిష్ణుమూర్తి యిట్లనియె.

అవ. ఓదూర్వాసా! నారదు డు నానామస్తరణచేసి తనకష్టములనుండి తొలఁగి స్థిరమైన సుఖమునొందనని నీవుచెప్పనది సరియే. అతని యవరాధము నన్ను గుఱించినకే యయియుండునుగాని నాభక్తుని గుఱించినదికాదు కాన నతనికష్టములు తొలఁగెను. నాభక్తుఁగుఱించిన యవరాధమును మన్నించుట నాకు పీలువ"దు. నేను భక్తులకు బరశ్రుత్రుడనేకాని వారిని మీటిపోవువాడనుగాను. ఇది కేదాంతములందుఁ బ్రసిద్ధమైయుండఁగా నన్నడిగెదవేలీ. నీవు నాభక్తుని కవరాధముచేసితివి. అది నే నెట్లు మన్నించగను? అని మూచనయగునట్లత్తరమిచ్చుచు న్నాడు.—

చ. చలముఁ బుష్పమంతులగుసాధులు నాహృదయంబులీల దొం
గిలికొనిపోయి చుండుదు గీర్తివిభక్తిలతాచయంబుల
నిలువఁగ బుష్పకట్టదురు నేరపుతో మదకుఁ భిక్ష వడిక
వలలకు భక్తజనవత్సల జనుచుందు దావసా. 38

టీ. తా. సా = ఓదూర్వాసా! బుద్ధిమంతులు = గొప్పజ్ఞానముకలవారు, అగుసాధులు = అగునట్టిసత్పురుషులు, చలమునకొ = పట్టుదలతో, లీలకొ = ఆంబరీష—3

అనాయాసముగా, నాహృదయంబును = నామనస్సును, దొంగిలికొనిపోవుచుందురు = అపహరించుకొనిపోవుచుందురు. (మఱియు) అకిల్బిష భక్తిలతాచయంబులకు - అకిల్బిష = నిష్కల్పమైన, భక్తిలతా = భక్తియనెడితీగల యొక్క, చయంబులకు = సమూహములచేత, నేరుపుతోక = సామర్థ్యముతో, మదకుంభికైవడిక = మదపుటేనుగునువలె, నిలువగఁబట్టి = నిట్ట నిలువుననే, కట్టుదురు. (కాఁబట్టి) భక్తజనవత్సలత = భక్తులమైచున్న వాత్సల్యముతో, వలలకు = (భక్తులయొక్క భక్తియనెడి) వలలకు, చిక్కి = తగులుకొని, చనుచుందుక = ఉండును.

తా. బ్రహ్మవేత్తలు తమసర్వేంద్రియములచేతను నాకే సమస్తోపచారములను జేయవలెనని మిక్కిలి పట్టుదలతో నుందురు. వారి పట్టుదలకు మెచ్చి నామనస్సు వారికి లోబడును. అంతియకాక తీగలచేత నేనుగుగట్టునట్లు, వారు తమభక్తిచేత నామనస్సును నిట్టనిలువునఁ బట్టి కట్టివేయుదురు. వారి భక్తియనెడి వలలలో జిక్కి నామనస్సు వారికి లోబడియుండును. దానంజేసి నామనస్సు వారి యిష్టానుసారము నడుచుచుండును. నే నట్లు భక్తికిమెచ్చి వారివై వాత్సల్యముంచి వారికి బరతంత్రుడనై యుండుట నాకన్నిధముల గొప్పయేకాని హేయముకాదు.

ఆ. నాకు మేలు గోరు నాభక్తుడగువాఁడు

భక్తజనుల కేన పరమగతియు

భక్తుడెందు జనినఁ బఱుతెంతు వెనువెంట

గోవువెంటఁదగులు కోడెభంగి.

౪౩

టీ. నాభక్తుడగువాఁడు = నాయందు భక్తియుంచువాఁడు, నాకుమేలు గోరును = నాకే మేలుకోరుచుండును. భక్తజనులకు = నాయందు భక్తియుంచిన వారికి, ఏనుఁజేనేనే, పరమగతియు = గొప్పజీవనోపాయము, భక్తుడెందు జనినక = నాభక్తుడెచ్చటఁబోయినను, వెనువెంట = ఆభక్తునివెంటబడియే, గోవువెంట = ఆవువెంటబడి, తగులుకోడెభంగి = పోవునట్టి వృషభమువలె, పఱుతెంతు = పోవుదును.

తా. ఓదూర్వాసుడా ! నామనన్ను నాభక్తుల యధీనముకాన వారి కేదిహితమో యదియే నాకును హితముగాని, వారినివిడిచి నాకని యొకహితము లేదు. కాబట్టి నామేళ్లన్నియు వారేయరయించుదురు. ఇంతియకాక వారు తమజీవనార్థము నన్నుఁదిప్పు నింకొక్కని నాశ్రయింపరు. కాన నేనే వారి జీవనమునెఱవేర్చి వారిప్రీతికిఁ బాత్రుఁడనగుదును. ఇట్లు వారు నాకేమేలు పొందుచుండుటచేతను నన్నే యాశ్రయించుటంబట్టియు నీరెండుకారణముల చేత నాకు వారు పరమప్రియులు దానంజేసి వారెచ్చటఁ బోయినను నావు వెఱబడిపోవు నాఁబోతువలె వారివెంటిమే నేనును బోవుచుండును.

వ. అదియునుంగాకి.

40

టీ అదియునుంగాక = అంతమాత్రమేకాక.

ఆవ. “భక్తజలకేనపరమగతి” యనుదానిని వివరించుచు, నా హేతువుచేతనే యట్టివారల నేను విడువఁజాల ననుచున్నాఁడు.—

ఆ. తనువుమనువువిడిచి తనయులఁ జొట్టాల

నాలివిడిచి సఁపదాలి విడిచి

నన్నుకాని యన్య మెన్నఁడు నెఱుంగని

వారి విడువ నెట్టి వారి నైన.

41

టీ తనువు = శరీరమును, మనువు = ప్రాణమును, విడిచి (ఇవిసంసారము నను హేతువులేకాని వేఱుకావని విమర్శించి), యివి రక్షణోపాయములని యెడి బుద్ధినిపదలి; తనయులను = కుమారులను, అలిని = భార్యను, చుట్టాలను, విడిచి, నన్నుకాని కాని = నేనేకప్పు, అన్యము = మఱొకవస్తువును, ఎన్నఁడును = ఏకాలముననైనను, ఎఱుంగనివారిని = (తమజీవనోపాయములని) ; తెలిసికొన కయ్యేయున్న నాభక్తులను, ఎట్టివారి నైనను = ఎంతతక్కువదళలోనున్నవారి నైనను, విడువను.

తా. మఱియు నాభక్తులు తమజీవనోపాయ మేదని పర్యాయమున వారలను తమదారపుత్రాదులందఱుఁ దమకు సంసారహేతువులేకాని తారణకారణముకారిని విమర్శపూర్వకముగా నిశ్చయించి, వారినందఱును పదలి నన్నొ

క్కనిచే జీవనోపాయముగా భజించియున్నారు. కాన నిట్టి వాస్తవాంశ మెఱిగి నన్నే నమ్మియున్న నాభక్తు లెంతకత్తువవారుగానున్నను నేను వదలను. అట్టివానిని ద్రోసిపుచ్చుట నాకు నష్టకపుద్రోహముకాదా? కాన నాభక్తుని నవమానఁజూచిన నిన్ను వాని యనుమతిలేక రక్షించితినేని నాభక్తుని నేను వదలినట్లగును. అట్టికార్యము నాకు పీలుపడదు.

క. పంచేంద్రియముల తెరువుల

వంచించి మనంబులందు వరమతులు ప్రతి

ష్ఠించిపహింతురు నన్నును

మంచినతిం బుణ్యానతులు మరగించుక్రియన్.

42

టీ. వరమతులు = గొప్పజ్ఞానముగల భక్తులు, పంచేంద్రియముల తెరువుల = పంచేంద్రియములమార్గములను, వంచించి = మోసపుచ్చి (పంచేంద్రియములమార్గముగాఁబోయి యనుభవించవలసిన శబ్దాదుల ననుభవించక), పుణ్యానతులు = పతివ్రతలు, మంచినతి = సద్గుణవంతుడైన తమభర్తను. మరగించుక్రియన్ = తమపైననే యాశయుంచునట్లుచేయవిధమున, నన్నును, మనంబులందు, ప్రతిష్ఠించి పహింతురు = దృఢముగా నిలుపుకొనియుండురు. నన్నుదను కధీనపఱుచుకొందురని భావము.

తా. పతివ్రతలు తమసౌఖ్యమును బాటించక తమభర్తయందు నిరవధికమైన ప్రేమయుంచి యతని శుశ్రూషచేయుచు నశనిని దమయధీనపఱుచుకొనునట్లు, యుక్తాయుక్తవివేకముగల నాభక్తులు శబ్దస్వరూపరసగంధములనెడి విషయాంతరములబోలికఁ బోక, నన్నే ప్రేమతోడ దమమనస్సున, దృఢముగా ధ్యానించుచు దమవశపఱుచుకొందురు.

క. సాధులహృదయము నాయది

సాధులహృదయంబు నేను జగములనెల్లఁ

సాధుల నెన యెఱుంగుదు

సాధు లెఱుంగుదురు నాదుచరితము విప్రా.

43

టీ. విప్రా=ఓదూర్వాసుఁడా ! నాయది = నాదైన, హృదయంబు = మనస్సు, సాధులు = సత్పురుషులు (అగుదురు). నేను, సాధులహృదయంబు = తు ఎరువులమనస్సు (అగుదురు). జగములనెల్లఁ = సమస్తలోకములందును, నేను, సాధులఁ ఎఱుంగుదుఁ = సాధులను దప్ప వేటొకరిని ప్రియముగా నెఱుంగను. సాధులు, నాదుచరితము = నాకథను, ఎఱుంగుదురు = ప్రియముగా నెఱుగుదురు.

తా. నాభక్తులగు సత్పురుషులు నాహృదయముప్రకారము నడుచుకొందురు. నేనుచు చారి యిష్టప్రకారము నడుచుకొందును. సత్పురుషులకు నాచరితముకప్పు నింకొకటి ప్రియముగాదు. నాను వారుదప్ప నితరులుప్రియులు గారు. ఇట్లు మేమొక్కొక్కరిమనస్సుప్రకారము నడచుకొనుటచేతను, బరస్పరము ప్రియులై యుండుటచేతను నాభక్తులను గాదని వేటొక్కరికి నేను నహాయపడదు. కాన నంబరీషునిసమ్మతిలేక నేను నిన్ను రక్షింపను.

తే. ధారుణీసురులకుఁ దపము విద్యయురెండు

ముక్తిచేయుచుండు ముదముతోడ

దుర్విసీతులైనదుర్జనులకు మీకు

నినియుఁ గీడు యేలయుండు.

44

టీ. ధారుణీసురులకుఁ = (మంచి) బ్రాహ్మణులకు, తపము=తపస్సు, విద్య యను = చదువును, (ఈ) రెండును, ముదముతోడఁ = సంతోషముతో, ముక్తి చేయుచుండుఁ = మోక్షమును గలిగించుచుండును. దుర్విసీతులైన = తలబిరుదుఁ దనము కలవారైన, దుర్జనులకుఁ = దుర్మార్గులగు. మీకుఁ = మీవంటి వారికి, ఇవియుఁ = తపస్సు విద్య యను రెండును, కీడుకాక = దుఃఖకరములుకాక, ఏలయుండును? (తప్పక దుఃఖకరములే యగును).

తా. ఓదూర్వాసుఁడా ! సత్సార్థులైన బ్రాహ్మణులు చదువుకొని తపస్సుచేసి మోక్షము పొందవచ్చునుగాని, మీవంటి తలబిరుదులైనవా రెంత చదువుకొన్నను, దపస్సుచేసినను మఱియొక దురహంకారముగలిగి చేయరాని

కార్యములుచేసి కీడే పొందుచుందురుగాని మేలుపొందనేలేదు. కాన నీయం.
దున్న తపోవిద్యలకై యహంకారపడకుము.

క. నాతేజము సాధులలో

నాతత మైయుండువారి నలఁచుజనులకు

హేతిక్రియ భీతినిచ్చును

జేతోమోదంబు చెఱుచు సిద్ధము సుమ్మి.

45

టీ. నాతేజము = నాశక్తి. సాధులలో = సత్పురుషులయందు. ఆత
తమై = విస్తారమై, ఉండును. (అది) వారి = సాధులకు, అలఁచుజనులకు =
పీడించుజనులకు, హేతిక్రియ = చక్రాయుధమువలె, భీతినిచ్చును = భయ
మును గలిగించును. చేతః మోదంబు = మనస్సంతోషమును, చెఱుచును.
(ఈకార్యము), సిద్ధముసుమ్మి = తప్పక కలుగును.

తా. నాభక్తులయందు నాశక్తి వెలయుచుండును. వారి కెవరైనను
గీడుచేసిరేని యాశక్తి చక్రాయుధమువలె మండుచు నాసాధు విరోధులను
వెంబడించి బాధించును. దానంజేసి యావిరోధులు సంతోష ముడిగి భయ
పడుచుందురు. ఇది తప్పదు.

క. అదె పో బ్రాహ్మణ నీకును

సదయుండు నాభాగసుతుండు జనవినుతగుణా

స్వదుఁ డిచ్చు నభయ మాతని

మది సంతసపఱిచి వేడుమా శరణంబున్.

46

టీ. బ్రాహ్మణ = నేనే గొప్పబ్రాహ్మణుడన్నగర్వముగల యో దూర్వా
సుఁడా ! సదయుండు = దయగలవాఁడు, జన...ఆస్వదుండు = జనవినుత = జను
లచే గొనియాడఁబడిన, గుణ ఆస్వదుండు = గుణములు గలవాఁడు (అగు),
నాభాగసుతుండు = నాభాగసుతుమారుండు (అంబరీషుండు), నీకును = నీ
యంతటిసాక్షాద్విరోధికిని, ఆభయ మిచ్చును = భయములేకుండఁ జేయును.
అదె = అదిగో నున్నాఁడు, పో = పోయి. మది = (అతని) మనస్సును,

సంతసపటిచి=సంతోషపడునట్లుచేసి, అతనిని = ఆయంబరీషుని, శరణంబుక్ = రక్షకునిగా, వేడుమా = ప్రార్థింపుమా.

తా. ఓమూర్వాసుడా! యీ యాభిజాత్యాహంకారము వదలుము. అదిగోనంబరీషుడున్నాడు. అతడు నీవలెనహంకారికాడు; సద్గుణవంతుడు, మిక్కిలి దయాళువు. అతడే నిన్ను గాపాడవలెను. కాన నతని పాదములపై బడుము. అతని కవకారముచేసి మరల నతని నే నెట్లువేడుదునని యెంచకుము. నీవు శరణు జొచ్చితివేని యతఁ డాయవకారమును బాటించక నీ భయముఁ దీర్చి రక్షించును. కాన నతనిపాదములపైబడి యతనిని సంతోషపటిచి వేడుకొనుము.

మ. అని శ్రీవల్లభుఁ డానతిచ్చినమహో ద్యచ్ఛక్తికీలావళి
జనితాయాసుడుస్వీకాసుడుదిత్యాసుండుద్రావ్యసుండు
ల్లననేతెంచి సుభక్తిఁ గాంచె గరుణాలావణ్యవేషు నిదో
షు నయోదారమనీషు మంజుమితభాషున్నంబరీషున్వేసక్.

టీ. అని=ఇట్లు, శ్రీవల్లభుఁడు = లక్ష్మీదేవికి భర్తయైన శ్రీవిష్ణుమూర్తిఁ
ఆనతిచ్చినక్=ఆజ్ఞాపించుగా, మహత్...అయాసుండు-మహత్ ఉద్యత్ =
మిక్కిలివిజృంభించుచున్న, చక్ర = చక్రాయుధముయొక్క, కీలా = మంటల
యొక్క, ఆవళి = సమూహముచేత, జనిత = కలిగింపబడిన, అయాసుండు =
శ్రమముకలవాఁడు (కనుకనే), నిర్వికాసుండు = కళతగ్గినవాఁడు, ఉదితక్వా
సుండు = నిట్టూర్పువిడుచుచున్నవాఁడును, (అగు) దూర్వాసుండు, అల్లనక్ =
లిన్నఁగా, ఏతెంచి=విష్ణుమూర్తి సన్నిధానమునుండివచ్చి, నిదోషుక్ = అహం
కారాదిదోషములు లేనివానిని, కరుణా లావణ్య వేషుక్ = దయచేతరమణీయ
మైనయాకారముకలవానిని, నయ ఉదార మనీషుక్ = న్యాయముచేతగంభీర
మైన బుద్ధికలవానిని, మంజు మిత భాషుక్ = ఇంపుగాను మితముగాను మాట
లాడువానిని, అంబరీషుక్, వెసక్ = కీర్ణముగా, సుభక్తిక్ = చక్కని
భక్తితో, కాంచెన్.

తా. ఇట్లు లక్ష్మీదేవి పురుషాకారముచేత శ్రీవిష్ణుమూర్తి చక్కని యుపాయమును దెల్పెను. అదివిని దూర్వాసుఁడు, చక్రాయుధము మండుచుఁ బైవడి తన్నుఁ బఱచుబాధలను తాళలేక ముఖముకళతగ్గి పెద్దనిట్టూర్పు పుచ్చుచు, విరోధిని శరణొందవలసివచ్చెఁగదా యని సిగ్గుచేఁ దిన్నగాఁ జోయి, మిగులభక్తితో నంబరీషుని దర్శనముచేసికొనెను. అంబరీషుఁడు మిక్కిలి దయా శీలుఁడు. అతని యాకారముననే యాదయ స్పష్టపడుచుండును. అతని బుద్ధి మిగుల గంభీరమైనది; న్యాయమార్గము దప్పదు. అతనివాక్కు మృదువైనది. మితమైనది. ఇన్నిగుణములున్నను రవంతేనియు నహంకారపడఁడు.

వ. కని దుగ్గతుండై మహీవల్లభుపాదంబులు పట్టి పడువకున్న
సానరేంద్రచంద్రుండు చరణస్పర్శసంబునకు నోడుచుఁ గరు
ణారసభరితహృదయుం డై హాచక్రంబు హృదయంబున
నిట్లని స్తుతియించె. 48

టీ. కని = చూచి. దుగ్గతుండై = దుగ్గభుజినవాడై, మహీవల్లభు పాదంబులు పట్టి = అంబరీషునుహారాజుపాదంబులుపట్టుకొని, పడువకున్న = విడిచి లేవకుండఁగా, ఆరాజచంద్రుఁడు = రాజోత్తముఁడైన యా యంబరీ షుఁడు, చరణస్పర్శసంబునకు = (బ్రాహ్మణుఁడు) తన పాదములుతాఁకుటకు, పీడుచుకొ = భయపడుచు, కరుణారసభరితహృదయుండై = దయారసముచే నిండినమనస్సు కలవాడై, హరిచక్రంబును = విష్ణుమూర్తిచక్రాయుధమును, హృదయంబున = తనమనస్సుననే, ఇట్లని = ప్రేక్షింపుఁబోవురీతిగా, స్తుతి యించె = పొగడెను.

తా. ఇట్టిసద్గుణశాలియగు నంబరీషునిఁగాంచి దూర్వాసుఁడు దుగ్గము తాళలేక యతనిపాదముపైఁబడి లేవకుండెను. అంత నంబరీషునుహారాజు

బ్రాహ్మణః డిట్లు తనపాదములపైబడుట తనకు మిక్కిలి యపచారమని యెంచి భయపడి తోడనే యాశనిపై మిక్కిలి దయాశునై యతని బాధ తొలఁగుటకై శ్రీచక్రాయుధము నిట్లు పొగడఁదొడఁగెను.

నీ, నీవ పావకుండవు నీవ సూర్యుండవు
 నీవ చంద్రుండవు నీవ జలము
 నీవ నేలయు నింగి నీవ సమీరంబు
 నీవ మాత్రేంద్రియనికరములును
 నీవ ధర్మంబును నీవ సత్యంబును
 నీవ యజ్ఞంబును నీవ ఫలము
 నీవ లోకేశులు నీవ సర్వాత్మపు
 నీవ కాలంబును నీవ జగము

తే. నీవ బహుయజ్ఞభోజిని నీవ సిత్య
 మూలతేజంబు నీకు నే మ్రొక్కువాడ
 నీరజాతుండు చాలమన్నించునట్టి
 శస్త్రముఖ్యమ కావవే చాలు మునిని.

49

టీ. నీరజాతుండు = తామరపూవులవంటి కన్నులుగల శ్రీవిష్ణుమూర్తి, చాలా = మిక్కిలి, మన్నించునట్టి = ప్రేమించునట్టి, శస్త్రముఖ్యమ = అయుధములలో శ్రేష్ఠమైన యొచక్రమా ! నీవు ఆ = నీవే, పాపకుండవు = అన్నివి. (నీయంతర్యామియు నగ్నయంతర్యామియు శ్రీవిష్ణుమూర్తి యొక్కడే కాన నిష్ఠుఁ బాపకుండఁడు.) ఇట్లే వైవి యభేదములన్నియుఁ దెలియునది. నీవ, సూర్యుండవు, నీవ చంద్రుండవు, నీవ జలము, నీవ, నేలయు = భూమియు, నీవ, నింగి = ఆకాశము, నీవ, సమీరము = వాయువు, నీవ, మాత్రేంద్రియనికరములును-మాత్రా = (ప్రపంచభూతములకును గారణములైన) పంచతన్మా

త్రలును, ఇంద్రియనికరములును = పగునొకం డింద్రియములును, నీవ, ధర్మంబును = ధర్మమును నిర్వహించువాడవును, నీవ, సత్యంబును = సత్యమును రక్షించువాడవు, నీవ, యజ్ఞంబును = యాగములను నెఱవేర్చువాడవు, నీవ, ఫలము = (ఆయజ్ఞములకు) ఫలముల నిచ్చువాడవు, నీవ, లోకఈశులు = లోకపాలకస్వరూపుడవు, నీవ, సర్వాత్మవు = అందఱకును సంతరాత్మవు, నీవ, కాలంబు = కాలస్వరూపుడవు, నీవ, జగము = సమస్తలోక స్వరూపుడవు, నీవ, బహుయజ్ఞభోజిని = అన్నియజ్ఞముల ఫలములను ననుభవించువాడవు, నీవ, నిత్యమూలతేజంబు = సదాకారణమైయున్న పరమాత్మపారుషము (జగత్సంహారసంకల్పము), నీకు, నేను, 'మైక్రుక్తువాడను = నమస్కరించెదను. మునిని = దూర్వాసమహర్షిని, కావచే = రక్షింపవయ్యా! చాలును = ఇంతవఱకు బాధించినది చాలును.

తా ఓ చక్రరాజా! నీవు సూర్యాది సకలతేజోరూపుడవు. పృథివీ జలవాయ్వాకాశరూపుడవు. కాన పంచభూతస్వరూపుడవు. అంతియ కాక వానికిఁ గారణమైనతన్నాత్రలును నీవే. సమస్తేంద్రియములును నీవే. యజ్ఞములను నిర్వహించువాడవు నీవే. యజ్ఞారాధ్యుండవును నీవే. యజ్ఞములుచేసి యనుభవించవలసిన ఫలములును నీవే. లోకములును కాలములును లోకేశులును నీవే. పరమాత్మవు నీవే. పరపురుషుని జగత్సంహారశక్తియు నీవే. ఇంతటివాడవై యుండి యీశరణాగతుడైన దూర్వాసుని రక్షించి యీధర్మము కట్టుకొనవయ్యా. ఇంతియకాక, నీవు శ్రీవిష్ణుమూర్తికిఁ బ్రియుడవు. ఆయనయిష్టము నెఱవేర్చువాడవు. మావంటిభక్తుల కేది ప్రియమో యదియో యాయనకుఁ బ్రియము. నీకును నదేగదా ప్రియము! కాన నాకుఁ బ్రియమై తన్మూలమున శ్రీవిష్ణుమూర్తికిని ప్రియమైన యీ బ్రాహ్మణరక్షణమును కేయవయ్యా! ఇంక నీతని బాధింపకుమయ్యా! స్థూలపృథివియొక్క నూత్నైవస్థ పృథివీతన్నాత్ర యనఁబడును. ఇట్లే జలతన్నాత్ర తేజస్తన్నాత్ర వాయుతన్నాత్ర ఆకాశతన్నాత్ర యని యైదుతన్నాత్రలు కలవని వేదాంతము.

లందుఁ బ్రసిద్ధము. త్వక్కు, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము అని యైదు జ్ఞానేంద్రియములు. వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, మాత్రద్వారముని యైదు కర్షేంద్రియములు. మన స్పర్శియంద్రియముల కును బ్రధానముకాఁగాఁ బదునొకం డింద్రియములు.

మ. హరిచే నీవు విస్పష్టమై చనఁగ మున్నావించి నీభారణ
భరణిన్వ్యాలుటనిక్కమంచుమునుపే దై త్యేంద్రమధ్యంబు
లో, శిరము ల్పాదములుకా భుజాయుగళముల్ ఛేదిల్లనం
గంబులు, న్నొరలుం బ్రాణసమీరముల్ గదలునీయుద్ధంబు
లం జక్రమా! 50

టీ. చక్రమా! నీయుద్ధంబులకొనిన్నాయుధముగాఁ జేసికొని విష్ణు మూర్తి రాక్షసులతోఁజేయు యుద్ధములందు, హరిచేత్ = శ్రీవిష్ణుమూర్తి చేత, నీవు విస్పష్టమై = ప్రయోగించఁబడి, చనఁగక = (శత్రువులపై)పోవు నపుడు, మున్ను = పూర్వమే, అలించి = (రాక్షసులు నీరాకను) విని. (తాము) భరణిక్ = భువిపై, వ్రాలుట = పడుట, నిక్కము = నిజము, అంచుక్ = అని తలఁచుచు, మునుపే = నీవు వారిపైఁబడక పూర్వమే, దై త్యేంద్ర మధ్యంబు లోక్ = రాక్షససేనలో, శిరముల్ = తలలు, పాదములు = కాళ్లు, భుజాయుగముల్ = రెండుభుజములు, ఛేదిల్లక్ = తునిఁగిపడఁగా, అంగంబుల్ = శరీరములు, ఒరలుక్ = దిగువఁబడును. ప్రాణసమీరముల్ = ప్రాణవాయువులు, కదలును = వెడలిపోవును.

తా. ఓచక్రరాజా! విష్ణుమూర్తి రాక్షసులతో యుద్ధము చేయు నపుడు నిన్ను వారిపైఁ బ్రయోగించుచు. రాక్షసులును, నీశక్తిని బూర్వము నుండియే బాగుగాఁ దెలిసినవారు. కాన నీవు పచ్చుచున్నాడవని విన్న తోడనే నీచేఁ దాము చచ్చుట నిశ్చయమని యెంచి భయాలిశయముచేఁ దనుసర్వావయవములును విడిగి చేహము క్రిందఁబడిపోఁగాఁ, దమకుఁదామే ప్రాణములు వదిలిపోవునట్లుందురు.

అ. కలంగి నిద్రపోవఁ గలలోనవచ్చిన
 నిన్నుఁజూచి దీర్ఘనిద్ర వోదు
 రసురవరులు శయ్యలందున్న సతులు ప్ర
 భాతమందులేచి పలవరింప.

51

టీ. అసురవరులు = గొప్పరాక్షసులు, నిద్రపోవఁ = నిద్రించునపుడు
 కలఁగన్ = స్వప్నమునందు, నిన్నుఁజూచి = నిన్నుఁజూచినట్లు కలఁగని
 కలంగి = భయపడి, శయ్యలందున్ = (తమ) పడుకలగానే, ఉన్న సతులు =,
 పడుండియున్న తమభార్యలు, ప్రభాతమందున్ = వేమప, లేచి = మేల్కొని,
 పలవరింపన్ = విద్దునట్లు, దీర్ఘనిద్రవోదురు = చత్తురు.

తా. పిచ్చక్రరాజా! శత్రువులైన రాక్షసులు రాత్రి నిద్రపోవు
 నపుడు నిన్నుఁ గలఁగఁ గాంచిరేని తోడనే యడలించుదురు. వారిభార్యలు
 వారితోడనే పడుండియున్నచు నానంగతి తెలియక యుదయముదాక నిద్ర
 పోయి వేమవలేచి, తమభర్తలపాటునుజూచి మిక్కిలి దుఃఖముతో నేడ్వ
 నారంభింతురు.

ఉ. చీకటి వాపుచున్ వెలుగు నేయుచు సజ్జనకోటిన్లెల్ల
 శ్రీమలఁ జేయునీరుచులు చెల్వుగ ధర్మసమేతలై నినున్
 వామననిట్టేడట్టేడని వర్ణన నేయ విధాతనేరఁ డ
 స్తోఃము నీమహామహిమదోష నివారి పరాపరాద్యమే

టీ. నీరుచులు = నీ కాంతులు, ధర్మసమేతలై = ధర్మములతోఁగూడినవై
 నకలధర్మములకు నిర్వహించునవి కాన ధర్మముతోఁ గూడినవనుట) చీకటి =
 అజ్ఞానాంధకారము, వాపుచున్ = బోఁగొట్టుచు, వెలుగు = చక్కని జ్ఞాన
 మును, చేయుచున్ = కలిగించుచు (సూర్యకాంతి మొదలగునవి చీకటిని
 బోఁగొట్టి వెలుతురు నిచ్చునట్లు, నీ కాంతులు భక్తుల యజ్ఞానమనెడి చీకటిని
 బోఁగొట్టి జ్ఞానమనెడివెలుతురును గలుగఁజేయుచున్నదని భావము.) సజ్జన
 ళోటిన్లెల్ల = సత్పురుషసమూహమునంతను, చెల్వుగన్ = బాగుగా, సక్రి
 తులన్ = సత్కీర్తి కలవారిని (గా); సంపదకలవారినిగా, చేయున్. విధాత =

బ్రహ్మచేవుడుగూడ, నిన్ను, ఇట్టిడు=ఇట్టిగుణాదులు కలవాడు, అట్టిడు= అంతటిగుణాదులు కలవాడు, అని, వాకున్ = మాటలచే, వర్ణన సేయనేరడు = చెప్పలేడు. (కాబట్టి) సీమహామహిమ = సీగొప్ప ప్రభావము, ఆస్తోకము = ఆపరిమితమైనది. దోషనివారి = ఆశ్రితుల తప్పులను బోగొట్టు నది. పరావరాద్యమే = లోకములోని యుత్కృష్టవస్తువులకును నపకృష్టవస్తువులకును మూలకారణమైనది.

తా. ఓచక్రరాజా! సీత్యాలలు సకలధర్మములను బాలించునవిగానఁ దమ్ము ధ్యానించెడినప్పుడు యజ్ఞానమును బోగొట్టి సుజ్ఞానములనిచ్చి నత్కిరిని గలిగించును. మఱియు వారికి విశేషముగా నివాపరసంపదలఁ గలిగించును. సీప్రభావము ప్రపంచములోవిసర్వవిధ పదార్థములకును గారణమైనది. మఱియు నది సీయాశ్రితులపాపములను హరించి సర్వోత్కృష్టమైనది. కానబ్రహ్మచేవుడుగూడ నిన్ను నింతవాడంతవాడని కొలదిగాఁ జెప్పలేడు.

ఆ. కమలలోచనుండు ఖలుఁగిత్తీంపంగఁ

బాలునేయ సీవు పాలుపడితి

వైననింకఁజాలు నాపన్నుఁ డైయున్న

తపసిఁగావు మీవు ధృవృత్తి.

53

టీ. కమలలోచనుండు = తామరపూవులవంటి కన్నులుగల శ్రీశిష్టు మూర్తి, ఖలుం = దుర్మార్గులను, శిక్షింపంగ = దండించుటకు; పాలుచేయన్ = ఆజ్ఞాపింపఁగా, సీవు, పాలుపడితివి = పూనుకొంటివి, విసన = ఖలుల శిక్షింపఁబూనుకొన్నను, ఇకన్ = ఇకమీఁదట (హదూర్వాసుని శిక్షించుట.) చాలును. (ఏలయన) ఆపన్నుఁడై = ఆపదచెందినవాడై, ఉన్నతఁగి = ఉన్నట్టి యీముషిని, ధర్మవృత్తిన్ = శరణాగతరక్షమనెడి ధర్మమునాచరించువాడవగుటచేత, ఈవు = సీవు, కావుము = రక్షింపుము.

తా. ఓచక్రరాజా! శ్రీశిష్టుమూర్తి దుర్మార్గులను రక్షించునట్లు సీకాజ్ఞాపింపఁగా సీవందులకుఁ బూనికొనియున్నాడవు. కాని యీబ్రహ్మజుండు.

ముందు తెలియక దుర్మార్గముచేసినను నిపు డాపదలో మునిగియున్నాఁడు. నీవన్న నో శరణాగతులను రక్షించువాడవు. కాన గతిలేని యాబ్రాహ్మణుని రక్షింపవయ్యా.

వ. అని వినుతించి కేలుఁడమ్మిదోయి నొసటఁ బొసఁగించి యిట్లనియె.

54

టీ. అని, వినుతించి=స్తోత్రముచేసి, కేలు తమ్మికోయిన్=తామరపూల పంటి తన చెండుచేతులను, నొసటన్=నొలియందు, పొసఁగించి = చక్కగఁ జేర్చి, ఇట్లు, అనియె.

తా. అంబరీషుఁ డిట్లు స్తోత్రముచేసి మరల నమస్కరించుచు జక్రయుధముతో నిట్లు విన్నవించుకొనుచున్నాఁడు.

ఆ. ఏ నమస్కరింతు నింద్ర శాస్త్రధూమ

కేతువునకు ధర్మసేతువునకు

విమలరూపమునకు విశ్వగోపమునకుఁ

జక్రమునకు గుప్త శక్రమునకు.

55

టీ. ఇంద్ర... కేతువునకుఁ-ఇంద్ర శాస్త్రవ = ఇంద్రునికి శత్రువులైనరాక్షసులకు, ధూమకేతువునకుఁ=ధూమకేతువ నెడి నక్షత్రమువలె బాధను గలిగించుదానికి, ధర్మసేతువునకుఁ = ధర్మమర్యాదను స్థాపించుదానికి, విమలరూపమునకుఁ = నిర్మలమైన (ప్రకాశించెడి) యాకారము కలదానికి, విశ్వగోపమునకుఁ = లోకములను రక్షించుదానికి, గుప్తశక్రమునకుఁ = ఇంద్రుని రక్షించినదానికి, చక్రమునకుఁ=చక్రయుధమునకు, ఏను = నేను, నమస్కరింతును.

తా. ఓచక్రరాజా! నీవు జ్వలించుచున్న యాకారముతోవచ్చి సకల రాక్షసులనుసంహరించి, యింద్రుని రక్షించి, సకలధర్మములను దనుతమ మర్యాదలందు నిలిపి సకలలోకములను రక్షించినమహాత్ముడవు. నీమహాత్త్వము వర్ణించ నాకు సాధ్యపడదు. కాన నమస్కారముమాత్రము చేసెదను.

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె.

53

టీ. అని = ఇట్లు విన్నవించి, మఱియున్ = ఇంకను, ఇ ట్లనియె.

ఆ. విహితధర్మమందు విహరింతు నేనియు

నష్టమైన ద్రవ్యమిత్తు నేని

ధరణిసురుడు మాకు దైవతం బగు నేని

విపునకు శుభంబు వెలయుఁగాక.

57

టీ. విహితధర్మమందున్ = శాస్త్రమందు విధించియున్నధర్మమందు (వర్ణాశ్రమాచారములందు), విహరింతు నేనియున్ = ఆనాయాసముగా నున్న యెడలను, ఇష్టమైన = యాచకులకుఁ బ్రియమైన, ద్రవ్యము = భవమును, ఇత్తు నేని = ఇచ్చియున్నయెడలను, (ఇష్టము = యాగము, ఐవసు = చేసియున్నను, ద్రవ్యమిత్తు నేని = దానము చేసియున్నను, అనికొందఱు యు చెప్పదురు.) ధరణి సురుడు = బ్రహ్మజుడు, మాకు దైవతంబు = దేవుడుగా, అగు నేని, విపునకున్ = దూర్వాసునికి, శుభంబు = మేలు, వెలయుఁగాక = కలుగని.

తా. ఇ ట్లుబరీషుడు సుదర్శనుని ప్రార్థించి, ఇంక దనసుకృతముచేత నైనను దూర్వాసుని రక్షింపవలెనని మరలనిట్లనియె. నేను వర్ణాశ్రమాచారములను జక్కఁగా ననుష్ఠించియున్నయెడలను, శ్రాతస్తార్తకర్తములను బాగుగా నాచరించియున్నయెడలను, బ్రహ్మజుడే దైవమని నమ్మియున్నయెడలను నాపుణ్యమంతటిచేతను నీదూర్వాసుడు సురక్షితుం డై యుండుఁగాక.

క. అఖిలగుణాశ్రయుఁ డగుహరి

సుఖయై నాకొలుపువలనఁ బొక్కెడినేనిక

నిఖిలాత్మమయుం డగుటకు

సుఖమందుఁగాక భూమియుం డివ్వేళన్.

58

టీ. అఖిలగుణాశ్రయుఁడు = సకలకల్యాణగుణములను గలవాడు, అగుహరి = అగునట్టివిష్ణుమూర్తి, నాకొలుపువలనఁ = నాసేవవల్ల, సుఖయై = సంతుష్టుడై, పొక్కెడినేనిక = మైమఱచియున్నయెడల, నిఖిల ఆత్మమ యుండు అగుటకున్ = క్రి విష్ణుమూర్తి సకలవస్తువులకు సంతరాత్మయై

యందుటకు (అనుకూలముగా, ఇశ్వేశ్ = నేడు, భూమిసురుడు = దూర్వాసుడు, మఖమందుకాక = సౌఖ్యపడసి.

తా. సకలకల్యాణగుణపరిపూర్ణుడగు శ్రీమన్నారాయణుడు నా చేసెడిసేవకై మిగులసంతోషించి నాపై సభిక్తప్రేమ నుంచియుండెనేని యిప్పుటి యాదూర్వాసునిబాధను దాను సర్వాంతరాత్మయగుటచే జక్కగా నెఱిగినవాడు గాన, నాపైనిప్రేమను నీయుషివైగుంచి నాకై యాతనిఁ గాపాడుగాక.

వ. అని యివ్వధంబునం బొగడుపుడమితేనివలన మన్నించి తపసికి దాహంబు నొందింపక రక్కసులగొంగచక్రంబు తిరిగి చనియె. అత దుర్వాసుండు శాంతింబొంది మెల్లనిమాటల నారాజుం దీవించి యట్లనియె. 59

టీ. అని = చెప్పి, ఇవ్వధంబున = ఈ ప్రకారముగా, బొగడు = స్తోత్రముచేయనట్టి, పుడమితేనివలన = అంబరీషమహారాజు నిమిత్తమై, మన్నించి = (ఆబ్రహ్మణుని) క్షమించి, తపసికి = దూర్వాసునికి, దాహంబును = తాపమును, బొందింపక = కలిగింపక, రక్కసులగొంగచక్రంబు = రాక్షసవిరోధిమైన శ్రీవిష్ణుమూర్తిచక్రాయుధము, తిరిగి చనియె = మరలిపోయెను. అంత = ఇప్పుట, దుర్వాసుండు, శాంతింబొంది = నెమ్మదినొంది, మెల్లనిమాటల = మృదువైనట్లతో, ఆరాజు = ఆయంబరీషుని, దీవించి = ఆశీర్వదించి, ఇట్లనియె.

తా. అని యంబరీషుడు స్తోత్రముచేయుగాక జక్రరా జందులకుమెచ్చి దూర్వాసునిఁ దపింపక తిరిగి శ్రీవిష్ణుమూర్తిసన్నిధానంబునకుం బనియె. అంత దూర్వాసుండు నెమ్మదిచెంది యంబరీషు నాశీర్వదించి, యతనితో నిట్లు పలుకఁ దొడఁగెను.

మ. వరనాథోత్తమ మేలుచేసితికదా నాతప్పు మన్నించి శ్రీ

హరిపాదాబ్జములొత్తమట్టుఁ గొలుతేయాశ్చర్యమానెన్నుచో

నరుడండ్రే, నినుబోటి సాధులకుఁ దానై యిచ్చుటల్ గాచుటల్
సొరిదిన్ నై జగుణంబులై సరస వచ్చుంగాదె మిత్రాకృతిన్.

టీ. సరసాధ = ఉత్తమరాజశ్రేష్ఠఁడా (అంబరీషఁడా!) నాతప్పు = నాయపచారమును, మన్నించి = తమించి, మేలు = ప్రాణరక్షణమనెడి మేలును, చేసితికదా = చేసితివికదా, శ్రీహరిపాద అబ్జములు = శ్రీవిష్ణుమూర్తియొక్క తామరపూవులవంటి పాదములను, ఇంతవట్టు = ఇంతబాగుగా, కొలుతె = కొలిచి యున్నాడవా! ఆశ్చర్యమాను = నాకార్యమాశ్చర్యముగా నున్నది. ఎన్నుచోన్ = బాగుగ నాలాచింపగా (నిన్ను), నరుడండ్రే = మనుష్య మాత్ముడని చెప్పుదురా! నినుబోటి సాధులకున్ = నీవంటి సత్పురుషులకు, ఇచ్చుటల్ = సుకృతమునైన నిచ్చుటలను, గాచుటల్ = ప్రాణములను రక్షించు టలను, తానై = స్వయముగనే, (మీరపేక్షింపకుయే) సొరిదిన్ = క్రమముగా, నైజగుణంబులై = స్వాభావికగుణములై, మిత్రాకృతిన్ = స్నేహితులవలె, సరసన్ = దగ్గఱ, వచ్చున్ గాదె = తప్పకవచ్చును.

తా. ఓ అంబరీషమహారాజా! శ్రీవిష్ణుమూర్తిపాదములకు నీవెంతో సేవచేసి యున్నాడవు. దానంతేసి కదా యంతశాంతిఁగలిగి నాతప్పులను మన్నించి నాప్రాణములను రక్షించువాడవైతివి. కాన నీవిష్ణుభక్తి యత్యాశ్చర్యమైనది. నిన్ను సామాన్యమనుజుఁడని తలంపరాదు. మఱియు మీవంటి మహాత్ములు తమ సుకృతములనైన నిచ్చి యాశీతులను గాపాడుదురు. అట్టి గుణములను వారై యపేక్షింపకున్నను నవి తామె వారియెడల జేరి వారి స్వభావములతో కలిసి మిత్రులవలె వారియొద్ద మెలఁగుచుండును. ఇందోవిషయము.—

‘నరుడండ్రే నినుబోటి సాధులకుఁదానై యిచ్చుటల్ గాచుటల్.’

ఈపాదమునందలి యతి యఖండయతి యనఁబడును. సంధిచే అచ్చుతోఁగూడిన హల్లునకును, సంధిచే గాక యచ్చుతోఁగూడిన హల్లునకును యతి మైత్రియండ్రేనేని యది యఖండయతి యనఁబడును ఈయతినిగుఱించి వేములవాడ భీమకవి తన కవిజనాశ్రయమందు లక్ష్యలక్షణరూపముగానొక పద్యము వ్రాసియున్నాడు.

అంబరీష—4

“మానుషిశ్రమాక్షరసమచితమై స్వర మూఁదినం దగి
యానుగుణాక్షరంబు గొనియైనను జెప్పుగనొప్పు సీక్రియన్
భానుసహస్రభాసివృభాధిపుఁ డన్నటు లర్థయుక్తమై
పూనినచోనభండవళి పొల్పును నాదికవి ప్రణీతమై.”

ఇంతియఁగాక దీనికిలక్ష్యముగా భాస్కరరామాయణమునుండి యొక
పద్యమునుకూడ నుదాహరించియున్నాఁడు.

“అన్నపుత్రండ్రియట్ల వినువంటిను కాదటమీఁదరాజవే
మన్నఁ గొఱంతలేదు మణిమండన ముఖ్యములైన కానుకల్.”

కూచిమంచి తిమ్మకవి యీయతి కవిశ్రయ ప్రయోగ సిద్ధము కాదనెను
గాని “ముకుళీకృతహస్తః, డనునై యేనుండదేవుఁ డలిశయకరుణఁ.”
(భార. ఆను. 374-ప.) ఇత్యాది ప్రయోగములు భారతముననే కన్పడు
చున్నవి. కొందఱుర్వాచీనులు తిమ్మకవియభిప్రాయము ననుసరించి యాపాత
ములను దిద్దిరి. అది యంతగా సమంజసము కాదని నానుతము. వీరివాదమును
జూడ నీయతి ప్రాచీనాంగీకృత మనియు, నర్వాచీనకలిపయాచంగీకృతమనియుఁ
దోచెడివి.

వ. అదియునుంగాక.

61

టీ. అదియునుంగాక = ఆయంశముమాత్రమే గాక.

మ. ఒకమా టెన్వనిపేరు కర్ణములలో నొయ్యారమై సోఁకినన్
సకలాఘంబులు పల్లటిల్లి తొలఁగున్ సంభ్రాంతితోనట్టిస
త్సుకరున్ మంగళతీర్థపాదు హరి విష్ణుం దేవదేవేశుఁ డా
రకలంకస్థితిఁ గొల్పుభక్తులకు లేదడ్డంబు రాజాగ్రజీ. 62

టీ. రాజ అగ్రజీ=రాజశ్రేష్ఠుఁడగు నోయంబరీషుఁడా! ఎవ్వనిపేరు =
వివిష్ణుమూర్తినామధేయమును, కర్ణములలో = (జనుల) చెవులలో, ఒయ్యార
మై = క్రీడాహూవమై, ఒకమాటు = ఒకతూటి, సోఁకినన్ = తగిలినను, సకల
అఘంబులు=పాపములెల్లఁ, పల్లటిల్లి=నశించి, తొలఁగున్=పోవును. అట్టిసత్
సుకరున్ = అటువంటివనిత్రుని, మంచివారికినులభుని, మంగళతీర్థపాదున్ =

శుభమైన గంగానదీతీర్థము పాదమునఁ బుట్టినవానిని, హరిక్ = ఆశ్రితుల పాపములను హరించెడివానిని, దేవదేవఈశుక్ = సకలదేవతలకునుబాహ్యులైన బ్రహ్మరుద్రలకును బ్రభువైనవానిని, విష్ణుక్ = శ్రీవిష్ణుమూర్తిని, తారు = తామ్రే, అకలంకస్థితిక్ = నిష్కావట్యముతో, సుభ్రాంతిలోక్ = సుతోషముతో, కొల్చుభక్తులకుక్ = సేవచేసెడి భక్తజనులకు, అద్దంబులేదు = ఏకార్యమును నిర్విఘ్నముగా జరుగును.

తా. ఓయంబరీషుడా! శ్రీవిష్ణుమూర్తి నామధేయము నశ్రద్ధగా విన్నంతనే జనుల పాపమంతయుఁ దొలఁగుచుండ, మిక్కిలి భక్తిశ్రద్ధలతో విన్నవారిని గూర్చి చెప్పనేల? నామధేయముమాట యటుండనీ. ఆయనయే తనయాశ్రితులపాపములను దొలఁగించువాఁడు. ఇంతటిపనిత్తుఁడు కావుననే యాతనిపాదములనుండి కవిత్రమై శుభకరమైన గంగానది యుద్భవిల్లినది. ఇతఁడు దేవాదిదేవతలగు బ్రహ్మరుద్రలకుంగూడ నీశ్వరుఁడు. ఇట్టివిష్ణుమూర్తి సత్పురుషులకే శుభభుండుగాని యన్యులకుఁ గాదు. ఇతనిని నిష్కవటులై ప్రేమతోఁ బూజించువారే సత్పురుషులు. అట్టివారి కేకార్యములు నాతని దయవల్లనే నిర్విఘ్నముగ నెఱవేఱుచుండును.

మత్త. తప్పలొగొని చక్రపావకదాహముంబెడఁబాపిత
నొప్పునొప్పుభవద్దయారస మోసరేశ్వరప్రాణముల్
నెప్పుముస్తునువోయి క్రమమఁ జేరెధన్యుడనైతి నీ
కెప్పుడుక్ శుభ మేను గోరెద నింకఁ బోయెద భూవరా.

టీ. ఓనరేశ్వర = ఓ యంబరీష మహరాజా! ఏమిచెప్పఁగలను. (నీవు నాకుఁజేసిన యుపకారమును గుఱించియని కేషము.) తప్పు = నాయుపచారము, లొగొని = తమించి, చక్రపావక దాహముక్ = చక్రాయధిజ్ఞులవలని తాపమును, పెడఁబాపితి = పోగొట్టితివి. ఔక్ = నిజము, (నా) ప్రాణముల్, ముస్తును = మొట్టమొదటనే, పోయి = శరీరమువదలిపోయి, క్రమమఁ = మరల, చేరెను = నాశరీరములొవచ్చిచేరెను. (కాన)ధన్యుడను = కృతార్థుడను, పిలిసి (కాబట్టి)నీదయారసము = ఆందఱుకునుభోగ్యమైననీదయ, దివ్యును =

మిక్కిలి బాగుగానున్నది. భూవరా = ఓరాజా! ఇంకక = ఇంకమీద, ఎప్పుడుక = సర్వకాలములందును, ఏను, నీకు, శుభంబు = మేలునే, కోరెదను. పోయెదను = స్వర్గమునకుఁ బోయెదను.

తా. ఓయంబరీషమహారాజా! నీవు నాతప్ప మన్నించి యాచక్ర సంతాపమునుండి నాకు బాధలేకుండఁ జేసితివి. ఇప్పుడుగదా నాకుఁ బోయిన ప్రాణములు తిరిగివచ్చినట్లైనవి. ఇట్లు నాకార్యము నెఱవేర్చిన నీదయ నే నేమని పొగడుదును. నీదయ సర్వోత్కృష్టమైనది. ఇక నేను నీకెప్పుడైనను మేలే చేయుచుందును. నేనింక స్వర్గమునకుఁ బోయివచ్చెదను.

క. అనిన విని రాజముఖ్యుఁడు

మునిసల్ల భుపాదములకు మ్రొక్కి కడున్

న్నన నేసి యిష్టభోజన

మనువుగఁ బెట్టింపఁ దృప్తుఁ డయ్యె నతండున్.

64

టీ. అనిక = దూర్వాసుఁ డిట్లు చెప్పఁగా, విని, రాజముఖ్యుఁడు = అంబరీషుఁడు, మునిసల్లభుపాదములకు = ఋషిశ్రేష్ఠుఁడైనదూర్వాసుని పాదములకు, మ్రొక్కి = నమస్కరించి, కడుక = మిక్కిలి, మన్నన చేసి = గౌరవించి, ఇష్టభోజనము = ఇందైన యాహారమును, అనువుగ = అనుకూలముగా, పెట్టింపక, అతండుక = దూర్వాసుఁడును, తృప్తుఁడయ్యెను = తనివినొందిన వాడయ్యెను.

తా. దూర్వాసుఁ డిట్లుచెప్పఁగా విని యంబరీషుఁ డతనిపాదములపైఁ బడి మ్రొక్కి గౌరవముతోఁ బిలుచుకొనిపోయి మృష్టాన్నమును జక్కఁగాఁ బెట్టించెను. అది భుజించి దూర్వాసుఁడు తనివినొందెను.

వ. మఱియు నమ్మునీం ద్రుం డిట్లనియె.

65

టీ. మఱియు = ఇంకను, అమ్మునీం ద్రుండు = అదూర్వాసుఁడు, ఇట్లనియెక = అంబరీషునితో నిట్లు చెప్పెను.

తా. కంటిన్నేఁటికి నీన్న నీవచనముల్ కర్ణద్వయిం బ్రీతిగా

వింటిన్నన్నముఁగొంటినిగృహమున నేడ్చుక ఫలంబందెనే

మంటింబోయెద నీచరిత్రనుమరుల్ మర్దుల్ సుఖాసీనులై
మింటన్ మేదిని సన్నులింపగలరీమిఁద న్నరేంద్రగ్రణి.

టీ. నరేంద్ర అగ్రణి = ఓరాజాధిరాజా! (అంబరీష), నేటికి =
నేడు, నిన్ను = కంటి = దర్శనము చేసికొంటిని. నీవచనముల్ = నీమాటలు;
కర్ణద్వయి = రెండుచెవులతోను, ప్రీతిగా, వింటి. నీగృహమున = నీయింటి
యందు, అన్నమును, కొంటి = భుజించితిని, వేడ్క = సంతోషముతో,
ఫలము = ప్రాణరక్షణమనెడి ఫలము, అందె = సన్నుల బొందెను. (నాకుఁ
గలిగెను.) నేను, మంటి = బ్రదికితిని, పోయెనె. నీచరిత్రము = నీకథను,
అమరుల్ = దేవతలు, మింటన్ = వైశాకములందును, మర్దుల్ = మరుష్యులు;
మేదిని = భూలోకమందును, సుఖాసీనులై = సుఖముగాఁ గూర్చున్నవారై,
ఈమిఁదన్ = ఇకనైన, సన్నులింపగలరు = పొగడగలరు.

తా. ఓయంబరీషుడా! నేడు నాకన్నులార నిన్ను దర్శనముచేసి
కొంటిని. నీవాకృత్యములను నేడు నాచెవులారవింటిని. నీయింట నేడు
తనివితీర భుజించితిని. నాప్రాణములు నాకుఁదక్కి మిగుల సంతోషమై
నది. నాకార్యములు నెఱవేఱెను. నే నూర్ధ్వలోకమునకుఁ బోవలెను. నాకు
సెలవొసంగుము. మనయిఱువురకు జరిగినయీచరిత్రమును నిఁకమిఁదటదేవ
లోకమునందు దేవతలును భూలోకమునందు మరుజులును నెఱ్ఱుదిగాఁ గూర్చుండి
పొగడుచుందురు.

వ. అనిచెప్పి దూర్వాసుం డంబరీషుని దీవించి కీర్తించిమింటితే
రువున బ్రహ్మలోకంబునకుఁ జరియె. మునీశ్వరుండునుగుడం
జనువేళకు నొకసంవత్సరంబునిండి వ్రతంబుపరిపూర్ణంబైన.

టీ. అనిచెప్పి = ఇట్లుచెప్పి, దూర్వాసుండు, అంబరీషుని, దీవించి = ఆశీర్వా
దించి, కీర్తించి = పొగడి, మింటితెరువున = ఆకాశమాన్దముగా, బ్రహ్మ
లోకంబునకు = బ్రహ్మయూడెడి సత్యలోకమునకు, చనియెన్ = పోయెను.
మునీశ్వరుండు = దూర్వాసుండు, మగుడన్ = తిరిగి (రెండవతూరి), చతువేళ

కుక్ = (అంబరీషునింటికి) వచ్చునప్పటికి, ఒక్కసూపత్సరంబు = ఒక్కయేడు, నిండి = పూర్ణము, వ్రతంబు = అంబరీషుని ద్వాదశీవ్రతము, పరిభ్రాంతంబైనక్ = ముగిసియుండఁ గా.

తా. అని దూర్వాసుఁ డంబరీషుని దీవించి పొగడి యాకాశమార్గముగా బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెను. ఇచ్చట దూర్వాసుఁడు రెండవతూరి యంబరీషునింటికి వచ్చునప్పటి కొకసంవత్సరకాలముపట్టినది. అప్పటికే యంబరీషుఁడు ద్వాదశీవ్రతపూర్తియైనై యుండెనదా.

ఆ. అపనిసురుఁడు గుడువ నతిపవిత్రం బైన

వంటకంబు భూమివరుఁడు కుడిచె

దపసియొగ్గు మాన్పు దానెంతవాఁడను

హరికృపామహత్త్వ మనుచుదలఁచి.

68

టీ. అపనిసురుఁడు = దూర్వాసుఁడు, కుడువక్ = భుజించఁగా, అతిపవిత్రంబు = మిక్కిలి పరిశుద్ధము, విసవంటకంబు = అయినట్టియన్నమును, భూమివరుఁడు = అంబరీషమహారాజు, కుడిచెక్ = భుజించెను. తపసియొగ్గు = దూర్వాసునికవ్వమును, మాన్పుక్ = తీర్చుటకు, హరి కృపామహత్త్వము = శ్రీవిష్ణుమూర్తి యనుగ్రహప్రభావమే. (కారణము) అనుచుదలఁచి = ఈరీతిగా నెంచి, తాను (అంబరీషుఁడు), ఎంతవాఁడు = ఏమాత్రము శక్తిలేనివాఁడు, అనక్ = అనిచెప్పును.

తా. దూర్వాసుఁడు భుజించి కేషించియన్నము యన్నము సంబరీషుఁడుమిగులఁ బవిత్రమనియెంచి భుజించెను. మఱియు దూర్వాసునియిడుమలు తానుదీర్పలేదనియుఁ బరమకృపాభవైన శ్రీకృష్ణమూర్తిమహత్త్వమే వానిం గీర్చెననియు నెంచుచుండెను.

వ. మఱియును.

69

టీ. మఱియును = ఇంకను.

క. హరి గొల్చుచుండు వారికిః

బరపేష్టిపదంబు మొదలు పరభోగంబుల

నరకసమం బనుతలఁపున

ధరణీ రాజ్యంబుతోడి తగులము మానెన్.

70

టీ. హరిక్ = శ్రీ విష్ణుమూర్తిని; కొల్పించుండువారికిక్ = భక్తితో సేవ చేయుచుండువారికి, పరమేష్ఠిపదంబు మొదలు = బ్రహ్మపదవిమొదలుగాఁగల, పరభోగంబుల్ = గొప్పసౌఖ్యస్థానములును, నరకసమంబులు = నరకము వంటివి, అనుతలఁపునక్ = ఆనెడివివేకముతో, ధరణీ...తగులము = భూలోక రాజ్యముతోఁ దనకున్న సంబంధమును, మానెన్ = వదలెను.

తా. మఱియు సాధారణజనులు బ్రహ్మపదవి మొదలగువానిని గొప్ప సౌఖ్యకరములైన స్థానములనుగాఁ దలఁతురు గాని, విష్ణుభక్తుల కవి నరకము వలె దుఃఖకరములనియెంచి, యంబరీషుఁడు రాజ్యసంబంధమును వదలి పెట్టెను.

వ. ఇట్లు విరక్తుండై.

71

టీ. విరక్తుండై = వైరాగ్యము గలవాడై.

ఆ. తనకుసదృశులైన తనయులరావించి

ధరణిభరము వారిఁ దాల్పుబంచి

కాననంబుసొచ్చెఁ గామాదివిజయుఁ డై

నరవిభుండు హరిసనాథుఁ డగుచు.

72

టీ. నరవిభుండు = అంబరీషుఁడు, హరిసనాథుఁడు = విష్ణువుతో మాడుకొన్నవాడై, కామ ఆది విజయుఁడై = కామ క్రోధాదులైన యరి షడ్వర్గమును జయించినవాడై, తనకుసదృశులైన = తనవంటి బలవరాక్ర మాదులు కలవారైన, తనయులక్ = కుమారులను, రావించి = పిలిపించి, వారిని = కుమారులను, ధరణిభరము = రాజ్యభారమును, తాల్పుక్ = ధరించునట్లు, పంచి = ఆజ్ఞాపించి; (తాను) కాననంబు = అరణ్యమును, చొచ్చెక్ = వ్రవే శించెను.

తా. అంబరీషుఁడు విష్ణువుతోఁడుగాఁ గలవాఁడై యరివద్దర్థములను జూయించి విరక్తుఁడాయెను గానఁ, దనపుత్రులకు రాజ్య మప్పగించి తా నర్హ్యమునకుఁ బోయెను.

అవ. ఈచరిత్రము చదువుటవలని ఫలమును జెప్పఁచున్నాఁడు.—

క. ఈయంబరీషచరితముఁ

దీయంబున నిన్నుఁ జనువ ధీసంపన్నుం

డై యుండును భోగపరుం

డై యుండును నరుఁడు పుణ్యుడై యుండు నృపా. 73

టీ. నృపా=ఓ పరీక్షిస్త హారాజా! నరుఁడు=మనుష్యుఁడు, ఈ అంబరీషచరితముఁ, తియ్యంబునకు = ఇష్టముతో, నిన్ను=వినినను, చదువకు = తానై చదివినను, ధీసంపన్నుండై = పరిపూర్ణ బుద్ధిమంతుడై, ఉండును = అగును, భోగపరుండై = మోక్షసౌఖ్యమే ప్రధానముగాఁ గలవాడై, ఉండును=అగును. పుణ్యుడై=పుణ్యముఁగలవాడై, ఉండుకు = అగును.

తా. మనుష్యులలో నేజాతివాడయ్యెను నీయంబరీషచరితమును జదివె నేని దీనిమహత్త్వముచే నతనికి నద్బుద్ధి, యతిశయించును. మోక్షసౌఖ్యము వచేక్షించును. తననకూలమగఁ బుణ్యము సంపాదించును. అని శుక బ్రహ్మణి పరీక్షిస్త హారాజాతోఁ జెప్పెను.

అంబరీషోపాఖ్యానము సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి

‘వావిళ్ల’ ప్రెస్సున ముద్రితము.—1952.

	క్ర. సం.	1-3	ము.	అ.
భద్రగిరిశతకము, పేర భల్లూయకవి	...	0	2	
భద్రాద్రి రోమశతకము, పావులూరి మల్లన	...	0	3	
దేవీ (వేదాంతము) వరశురామ నరసింహదాసు	...	0	4	
భాస్కరశతకము, టిక్కాతాత్పర్యసహితము, భాస్కరకవి	...	0	8	
మదనగోపాలశతకము, వంకాయలపాటి వేంకటకవి	...	0	2	
మహిళామనోహరశతకము, రేమెల రామదాసకవి	...	0	2	
మహిమసురమర్దనశతకము	...	0	2	
మాధవశతకము, అల్లంరాజు రంగకాయకవి	...	0	2	
మానవబోధశతకము, సటిక, పానకాలరాయకవి	...	0	4	
మాతృశతకము, అప్పాపు మొదలూరి	...	0	2	
మారుతిశతకము, కొటికిలపూడి కొదండరామకవి	...	0	2	
ముకుందశతకము, దూపాటి తిరుమలాచార్యులు	...	0	2	
ముకుందరాఘవశతకము, జాలూరి లక్ష్మణకవి	...	0	4	
యాదగిరింద్రశతకము, తిరువాయిషాటి వేంకటకవి	...	0	2	
రఘురామశతకము, అల్లంరాజు రంగకాయకవి	...	0	2	
రఘువీరశతకము, (ఓంటిమిట్ట రఘువీరశతకము)	...	0	3	
రఘులిలకశతకము, దిట్టకవి రామచంద్రకవి	...	0	2	
రంగకాయశతకము	...	0	4	
రంగేశశతకము, శ్రీ వేంకటరామ నృసింహాచార్యస్వామి	...	0	2	
రమణీమనోహరశతకము, గంగాధరకవి	...	0	2	
రమాధీశ్వరశతకము	...	0	2	
రామచంద్రశతకము, యేటుకూరి సీతారామయ్య	...	0	4	
రామతారకశతకము	...	0	4	
రాజగోపాలశతకము	...	0	4	
రాజశేఖరశతకము, వత్సవోలు సోమసుందరకవి	...	0	2	
రామలింగేశశతకము, అడిదము సూరకవి	...	0	4	

	క్ర. 1-3 ద్వు. అ.
రామ ప్రభుశతకము, ప్రయాగ కామేశ్వరకవి	... 0 1
రామరామనళతకము, పల్లి పార్వతీశకవి	... 0 2
రామరామశతకము, తోట వేంకటనరసింహకవి	... 0 2
దుక్తి జీవితశతకము, దిట్టకవి రామయోగినిరచితము	... 0 2
రేఫాలరాజలింగశతకము, కొమర్రాజు వేంకటశివుడు	... 0 4
లక్ష్మీశతకము, పరవస్తు మునినాథకవి	... 0 2
లావణ్యశతకము, పోలిపెద్ది వేంకటరాయకవి	... 0 4
పను దేవనందనశతకము, వెల్దాల రంగయ్యకవి	... 0 2
విశ్వనాథశతకము, అనురాపురము సహ్యాసీకవి	... 0 4
వీరనారాయణశతకము, రావూరి సంజీవకవి	... 0 2
వేంకటేశశతకము, తాళ్లపాక పెదతిరుమలాచార్యవీరచితం	... 0 4
వేంకటేశ్వరశతకము, శ్రీ తాళ్లపాక అన్నమాచార్యులు	... 0 4
వేమనశతకము, నడిక	... 0 4
శరభాంకలింగశతకము	... 0 3
సర్వమంగళాశతకము, నక్కవోలు సోమసుందరకవి	... 0 2
సింహాద్రి నారసింహశతకము	... 0 6
శివముకుందశతకము, దూపాటి తిరుమలాచార్యులు	... 0 2
శివశతకము, పూర్వకవికృతము	... 0 2
వృషాధిపశతకము, పాలకుటికి సోమనాథకవి	... 0 2
భక్తిరసశతకసంపుటము I, 20 శతకములు	... 3 0
" II "	... 3 0
" III "	... 3 0
నిరీశతకసంపుటము I "	... 3 0

ఇవిగాక అనేక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు, నాగరికగ్రంథములు, అరబ్బీగ్రంథములు, ఇంగ్లీషుగ్రంథములు మానవద్ద దొరకును.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

బొంబాయి 1872

292, వాల్తేడ్, మైసూరు 1

